

KIRKEGÅRDEN

April 2022

42. årgang

2

Funktionelt og inspirerende inventar til kirkegården

NYHED
Bikab Modus
120 el. 140 L kapacitet
Modulérbar

LANDSKAB
PARK & BYRUM

TLF: 7023 2999
WWW.G9.DK

INDHOLD

- s. 04 En aften hos Dansk Naturfredningsforening om biodiversitet på kirkegårde
- s. 10 Kirkegårdskonferencen 2022
- s. 20 Mindelunden på Bispebjerg Kirkegård
- s. 26 Mindemonument på Nyborg Kirkegård
- s. 32 Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur
- s. 36 Kirkegårdene er essentielle i folkekirkens grønne omstilling
- s. 42 Hvad betyder de forskellige symboler på gravsten
- s. 54 Profil – Lasse Fisker
- s. 58 Kalender

FORSIDE

Til dette nummer af bladet har redaktionen efterlyst eksempler på brug af forårs-blomstrende stauder og løg. En stor tak for de billeder, vi allerede har modtaget – og som kan ses her i bladet. Her et fint eksempel fra Nyborg Kirkegårde. Vi vil meget gerne have mange flere, og gerne med inspiration til at erstatte forårets udplantning af fx stedmoder med andre, flerårige forårsblomstrende vækster. Foto: Anders Beck Larsen.

Redaktører:

Tommy Christensen
Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk
Tlf.: 20 41 61 86

Lene Halkjær Jensen
Helsingør Kirkegård
Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk
Tlf.: 26 24 72 28

Redaktion:

Anders Beck Larsen
Nyborg Kirkegårde
E-mail: anders@nyborg-kirkegaarde.dk

Annee Katrine Bonde
Sønderholm Kirkegård
Mail: sonderholm_kirke@mail.dk

Christian Høybye Hougaard
Gjellerup Kirkegård
E-mail: chha@km.dk

Hanne Ertbølle Gerken
Ribe Kirkegårde
Mail: hg@ribekirkegaard.dk

Mikkel Dalsby
Ballerup Kirkegårde og Krematorie
Mail: kgd@dalsby.dk

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
Mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde
Mail: tn@fkih.dk
Tlf. 23 45 35 56

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1
9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Layout og tryk:

Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 3, 2022 sendes til redaktion@danskekirkegaarde.dk senest d. 20. maj 2022. Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

EN AFTEN HOS DANSK NATURFREDNINGSFORENING OM BIODIVERSITET PÅ KIRKEGÅRDE

Af Stine Helweg, stihel@kk.dk
Kirkegårdsvejleder, Københavns Kirkegårde

Måske bliver al energien brugt i baghaven – eller også afspejler gravstedet de pårørendes ønske om større biodiversitet.

Værn om kirkegårdens gamle træer; de er også med til at fremme biodiversiteten.

Den 3. marts 2022 inviterede Dansk Naturfredningsforenings Københavnsafdeling til "samtalesalon" om biodiversitet på kirkegårde. Det kom der en inspirerende aften ud af for både natur- og kirkegårdsentusiaster.

"Samtalesalon om biodiversitet på kirkegårde" - sådan lød overskriften på det arrangement, som Dansk Naturfredningsforening inviterede til på Østerbro i København den første torsdag i marts 2022. Godt 50 engagerede deltagere var mødt op for at høre i alt 8 oplægsholdere, der som hhv. forskere, formidlere, praktikere og brugere gav hver deres bidrag til samtalen om biodiversitet på kirkegården

– "på vej mod en genfortolkning af gravpladsens brug, sanselighed og æstetik", som der stod i indbydelsen.

Jeg skal straks tone rent flag og bekende, at Deres udsendte var én af oplægsholderne og med dét på plads ikke holde mig tilbage fra at sige, at det var et af de mest opmuntrende kirkegårdsarrangementer, jeg længe har deltaget i.

Knud Erik Hansen, Dansk Naturfredningsforening
Formand for DN-København, Knud Erik Hansen, bød velkommen. Han talte om kirkegården som det særlige

Kirkegården er de dødes have – og haver dyrker man. Men det udelukker ikke at der også kan skabes plads til biodiversitet andre steder på kirkegården, i kombination med de pæne og ordentlige, kultiverede anlæg.

sted, hvor vi opretholder den sidste fysiske forbindelse til dem, vi siger farvel til. På kirkegården mærker vi livet og døden, og det skal vi lade os binde af, når og hvis vi skal bruge kirkegården på nye måder. Vi skal huske, at kirkegården også er en kulturel form, som vi skal passe på - men den er også formbar. At bringe biodiversiteten ind på kirkegården er ikke i modstrid med, men et bidrag til den fortælling, kirkegården er.

Knud Erik Hansen endte med at konstatere, at kirkegårde jo kan fredes, og at det godt kan blive nødvendigt at bringe det redskab i anvendelse i et større omfang, i hvert fald i de store byer, hvor der er konkurrence om pladsen.

Charlotte Heitmann, arkitekt og bæredygtighedskonsulent
Næste taler var arkitekt og bæredygtighedskonsulent og – sammen med Mathilde Helmstedt – arrangør af aftenen, Charlotte Heitmann. Hun blev ved sin fars død i 2019 ansvarlig for et familiegravsted, hvilket var afsættet for hendes indlæg. Hun talte om de mange forskellige hensyn, der havde spillet ind på hendes indretning af gravstedet, bl.a. familiens forventninger om et plejet, anstændigt og værdigt gravsted vs. hendes eget behov for at gøre opgaven at passe det overkommelig. Hun fortalte også om overvejelsen, om det var okay at lade gravstedet repræsentere hendes far snarere end bedste- og oldeforældrene, som også ligger der – overvejelser, der var mundet ud i beslutningen, at en forandring af gravstedet i retning af et for hende betydningsfuldt nærvær var med til at give stedet sin berettigelse.

En af de forandringer, som Charlotte Heitmann havde introduceret på sin families gravsted, var ikke overraskende en større biodiversitet, for, som hun sagde, selv den kedeligste lille gravplads kan summe af liv. For Heitmann gav dette også mening i et generationsperspektiv: her, på denne lille plet - "verdens mindste kolonihave", som hun kaldte den – kan hun bidrage til klodens overlevelse og på den måde også gøre en lille forskel for dem, der kommer efter hende.

Familiegravstedet har jo altid også været fortællingen om slægtleddenes ansvar for hinanden. Med biodiversitet på kirkegården har den fortælling fået en ny dimension.

Julie Sonja Nordahl, kunsthistoriker og formidler
Senere supplerede kunsthistoriker og formidler Julie Sonja Nordahl med en anden form for brugerperspektiv på kirkegården. Julie Sonja Nordahl er rekreativ bruger af kirkegårde, først og fremmest Assistens Kirkegård i København, hvis hverdagsæstetik hun dokumenterer på instagram med #assistensornament. Men hun har også, uden at være gravstedsejer, brugt kirkegården som sørgende, fordi kirkegårdsrummet som sådan har nogle lindrende kvaliteter. Livets omskiftelighed spejles i både kulturen og naturen på kirkegården, og sorgen kan på en smuk og stimulerende måde finde konkret form i begge dele – som i øvrigt ikke altid er lige lette at skelne fra hinanden. På kirkegården ligner sten bark, og barken ligner sten.

Marian Ørgaard, lektor og botaniker
Lektor og botaniker Marian Ørgaard holdt et indlæg om

den traditionelle kirkegårdsflora, som – uagtet at der er forandringer undervejs rigtig mange steder i disse år – stadig fylder meget på de danske kirkegårde. I Ørgaards optik er der rum for biodiversitetsfremmende forbedringer derude, også uden at gøre op med alle dogmerne for traditionel kirkegårdsbeplantning. Hendes opfordringer lød bl.a.: Brug hjemmehørende arter, begræns de klippede plæner, vær om de ældste træer og skab terræn – brug gerne vand og sten, og lav så diversitets-hotspots med hjemmehørende urter.

Karin N. Corfitzen, landskabsarkitekt og kirkegårdskonsulent

Senere talte landskabsarkitekt og kirkegårdskonsulent Karin N. Corfitzen også en del om kirkegårdens flora, men ud fra den lidt modsatte præmis, nemlig at de danske kirkegårde formelig bugner af biodiversitet! Men ellers var hendes hovedbudskab, at kirkegården er de dødes have – og haver dyrker man. Dét kommer et ønske om biodiversitet ikke på tværs af, for grundlæggende skaber biodiversitet smuk landskabsarkitektur. Men også biodiversitetsbestræbelser må underlægges præmissen, at kirkegårdene er og skal være pæne og ordentlige, kultiverede anlæg. Man kan godt kombinere det styrede og det mere vilde, når man har plads i overskud – men det skal være smukt. Og så mindede Karin N. Corfitzen om, at kirkegårdene også er en forretning, hvor man skal have kunderne med.

Charlotte Nordman, kirkegårdsleder Grøndalslund Kirkegård

Samme pointe fremførte den eneste kirkegårdsleder blandt aftenens foredragsholdere, nemlig Charlotte Nordman fra Grøndalslund Kirkegård – og tilføjede, at også menighedsråd og medarbejdere skal kunne se meningen med det hele. Charlotte Nordman fortalte om arbejdet med at transformere en stringent anlagt moderne kirkegård fra 1952 til noget mere mangfoldigt – og hvordan arbejdet med kunderne har været et vigtigt element. Der har været visionsaftener og kirkegårdsvandring og mange snakke om biodiversitet for at motivere kunderne til at tage positivt imod forandringerne. Det var hendes erfaring, at ja, man møder modstand, hvis man forsøger et opgør med fx bar-jord-dogmet, men hvis man informerer og forklarer, så kan også skeptikerne efterhånden se pointen med det ”rod”, som større biodiversitet kan opleves som.

Samtidig pointerede hun, at kirkegården også i sit landskabsarkitektoniske udtryk skal være for alle, både det ældre menneske med rollator og barnet, der besøger sin mors grav og egentlig gerne ville kunne tage en gyngetur – som de plejede at gøre sammen.

Sofie Larsen Kure, teolog og projektkoordinator i Grøn Kirke

Aftenens sidste taler var projektkoordinator i Grøn Kirke, teolog Sofie Larsen Kure. Hun fortalte om projekt Grøn Kirkegård, der er vokset ud af Grøn Kirke-netværket, og om de 50 tjeklistepunkter, som giver adgang til at kalde en kirkegård grøn – hvis man lever op til de 26 af dem. Det handler både om planlægning, forankring og formidling af det grønne arbejde, men også om indkøb, arbejdsmetoder, genbrug – og biodiversitet. Hør nærmere på et graverkursus i nærheden – de udbydes over hele landet.

En opløftende aften

For mig bestod det ekstraordinært opløftende ved aftenen af flere ting. For det første, at denne timelange samtale-session om kirkegårde fandt sted på foranledning af mennesker, der ikke har deres professionelle afsæt i kirkegårde, men som ikke desto mindre interesserer sig så levende for dem, at de helt frivilligt orker at stable en begivenhed som denne på benene. Tak for det! For det andet var det bemærkelsesværdigt, synes jeg, at man fra Dansk Naturfredningsforenings side har så klart et blik for de kvaliteter, kirkegårdene har at byde på. Dansk Naturfredningsforening kunne i sit virke for biodiversitet lige så vel have valgt at arbejde for lettere adgang til at få de døde UD i naturen i stedet for at få biodiversiteten IND på kirkegårdene. Men det var langt fra agendaen på denne torsdag i marts. Jeg håber og tror, at kirkegårdsentusiaster og naturentusiaster herfra kan mødes i et fælles og frugtbart samarbejde om at bevare og udvikle det vidunderlige sted, kirkegården er, til gavn for kloden og til glæde for både os selv og for dem, der skal være her efter os. ■

Man kan godt kombinere det styrede og det mere vilde, når man har plads i overskud – men det skal være smukt.

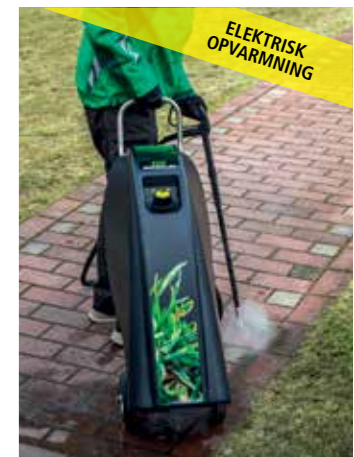
PRODUCERET I DANMARK

25 års erfaring med produktion og servicering af elkøretøjer

STAMA ECO WEEDKILLER monteret på STAMA Mini

- 100% elektrisk opvarmning af vand til 106° for ukrudtsbekæmpelse og desinficering - uden brug af benzin/diesel
- 300 eller 600 liter isoleret tank - holder den rette behandlingstemperatur i mindst 8 timer
- Et fremragende valg, hvor støj fra maskiner kan være forstyrrende for bruger og gæster

STAMA ECO WEEDKILLER Garden

- 100% elektrisk ukrudtsbekæmpelse eller decinficering kun ved brug af varmt vand
- Når du vil undgå brug af pesticider
- Enkel at betjene og nem at manøvrere rundt med på små områder

STAMA MK-10 fuldelektrisk løvsuger

- Selvkørende og trinløs elektrisk regulering af kørehastighed
- Større sugeevne end tidligere - og lave driftsomkostninger
- Med indbygget ladeapparat og mulighed for fjernbetjening

GMR
Care for the ground

STAMA | STENSBALLE | NESBO | ELKÆR

GMR maskiner a/s
Saturnvej 17
DK-8700 Horsens
Tel. +45 75 64 36 11
www.gmr.dk

STAMA Mini RS EL m. ELS-B

- Knækstyret og med vendbar førersæde og hydr. tiplad, kombineret med støjsvag elektrisk sugeevne

SE OG PRØV DET STORE UDVALG AF STAMA MASKINER HOS:

Almas Park & Fritid, Ålborg & Brønderselv
Lading Maskinforretning ApS, Tilst
Anker Bjerre A/S, Holstebro & Lemvig
Herning Skov, Have & Park A/S, Herning
Vemas A/S, Vejle
Vårde Have og Skovmaskiner ApS, Varde
Esbjerg Park & Havemaskiner ApS
Hans Holm A/S, Tinglev
Sønderborg Skov- Park & Have Maskincenter ApS, Sønderborg
Heden Maskinforretning A/S, Ringe
Havdrup Maskinforretning A/S, Havdrup

FORÅRSBLOMSTER NYBORG KIRKEGÅRDE

Af Anders Beck Larsen, anders@nyborg-kirkegaarde.dk, Kirkegårdsleder, Nyborg Kirkegårde

KIRKEGÅRDS- KONFERENCEN 2022

Af KIRKEGÅRDEN's redaktion

En udsolgt kirkegårds-konference blev afviklet d. 10. marts på Hotel Nyborg Strand.

Hans-Henrik Nielsen, næstformand i Landsforeningen af Menighedsråd, bød velkommen – og kunne glæde sig over at så mange kunne forsamles til dette års kirkegårds-konference, i modsætning til sidste år, hvor der også var mange med, men hver for sig...

Emnet – Den grønne omstilling – er kun blevet endnu mere aktuelt med de hastigt stigende energipriser.

Del I: Noget overordnet at arbejde ud fra Folkekirkens mål for grøn omstilling omfatter også kirkegårdene

Et nyt 4-årigt projekt skal hjælpe den grønne omstilling i folkekirken i gang. Margrethe Winther-Nielsen, der er Landsforeningen af Menighedsråds repræsentant i projektets styregruppe, fremlagde projektets 5 indsatsområder, med fokus på hvordan kirkegårdene kan bidrage:

1. Jorder inkl. Kirkegård – Fokus på at bruge flerårige planter som erstatning for udplantningen af et-årige planter. Gravsten skal genbruges. Der skal ikke bruges

pesticider af nogen art og biodiversiteten skal øges ved at bruge bunddækkeplanter i stedet for perlesten.

2. Energiforbrug – Energiforbruget kan reduceres ved at se på opvarmningen og isoleringen af bygningerne, samt at maskiner og værktøj konverteres til el-drift. Den aktuelle udledning af CO₂ beregnes ud fra standarder og nøgletal, men det ville være godt med bedre metoder til at beregne besparelser i CO₂-udledningen.
3. Affald – Inden udgangen af 2022 skal alle sortere affald i 10 kategorier. Kirkegårdene har gode muligheder for at kompostere og genanvende biologisk affald.
4. Indkøb og transport – Der skal stilles krav til miljørigtig og bæredygtig produktion, samt være fokus på at købe lokalt, så transport minimeres.
5. Være inspiration for det omgivende samfund – Kirker og kirkegårde er en del af det lokale miljø. Information om de tiltag, der gøres for at fremme den grønne omstilling, kan give en afsmittende effekt på lokalsamfundet.

Den grønne omstilling er ikke gratis, så det er vigtigt, at der sættes penge af lokalt. Projektets formål er bl.a. at inspirere til den grønne omstilling ved at arrangere en

Margrethe Winther-Nielsen er Landsforeningen af Menighedsråds repræsentant i et nyt 4-årigt projekt, der skal hjælpe den grønne omstilling på vej.

Projektkoordinator for netværket Grøn Kirke, Sofie Larsen Kure, fortalte om tjeklisten og de 7 fokusområder, hvor kirkegårdene kan tage et medansvar for de klima- og miljøudfordringer, som verden står overfor.

inspirationskonference for menighedsrådene og opsætte mål for det lokale, grønne arbejde.

Tjekliste kan hjælpe bæredygtighed på vej

Grøn Kirke er et landsdækkende netværk af kirker, kirkelige organisationer og skoler med et kristent værdigrundlag, der er forankret i Danske Kirkers Råd. Sofie Larsen Kure er projektleder for Grøn Kirke arbejdsgruppen, der koordinerer og promoverer Grøn Kirkes arbejde. Grøn Kirkes formål er med et kirkeligt og teologisk udgangspunkt at inspirere og motivere til at tage et medansvar for de klima- og miljøudfordringer, som verden står overfor. Grøn Kirke har udarbejdet en tjekliste, der fokuserer på kirkegårdene. Tjeklisten er inddelt i 7 kategorier:

- **Planlægning og forankring af det grønne arbejde:** For at arbejdet med den grønne omstilling skal lykkes, er det vigtigt at det sættes i system, fx gennem oprettelse af et lokalt udvalg, deltagelse i ERFA-grupper og andet, der kan medvirke til at holde fokus og få afsat midler til omstillingen.
- **Formidling af grønne tiltag til brugerne af kirkegården:** Det er vigtigt at den grønne omstilling formidles, så kirkegårdens brugere fx informeres om affaldssortering og vejledes i at vælge bæredygtige løsninger på deres eget gravsted og generelt inddrages i kirkegårdens grønne tiltag.
- **Indkøb:** Køb økologisk og lokalt og stil krav til leverandørerne om at varerne er produceret på en klimavenlig og bæredygtig måde.
- **Biodiversitet – Rum til dyr og planter:** Lad kvas og stenbunker ligge; vær ikke for hård med oprydningen. Stort set alle kirkegårde kan finde plads til et hjørne med lidt "rød" og kan man også give plads til et vand-spejl, giver det dyrelivet ekstra gode betingelser.

- **Bæredygtige arbejdsmetoder:** Pesticider af enhver art skal undgås og brugen af gasbrænding reduceres mest muligt; især på kirkediger. Håndlugning er det mest bæredygtige alternativ: Et eksempel var en kirkegård, hvor en flok skoleelever blev hyret ind ved ukrudt sæsonens start; det sparede meget arbejde sommeren igennem.
- **Cirkulær kirkegård og affald:** Sorter og genbrug affald som potter og oasisbakker eller lav aftaler om at de returneres til leverandøren. Vær selvforsynende med blomster og pynt – og brug regnvand til vanding.
- **Brug af kirkegården:** Lav rum på kirkegården, der kan bruges på forskellig vis, som fx plads til udendørs andagter, et børneområde osv.

Mange dilemmaer at forholde sig til

Katinka Schyberg er antropolog og ph.d-studerende på IT-universitetet. Hun er i gang med et forskningsprojekt, der ser på hvordan kirkegårdens traditioner spiller sammen med forandringer og grøn omstilling. Som et eksempel på nogle af de dilemmaer, den grønne omstilling kan støde ind i, gennemgik Katinka Schyberg traditionen med at grandække gravene. Grandækningen er udpeget som et af de områder, hvor der kan reduceres på kirkegårdens samlede CO₂-udledning, men ikke alt kan måles i CO₂-udslip: Et velplejet, granpyntet gravsted er et udtryk for omsorg for den døde og de sørgende; "Gran varmer de døde lidt... Sådan beskytter dem lidt...".

Det at grandække gravene rummer også meget andet, som fx en markering af årsrytmen på kirkegården, den kreative udfoldelse og opfindertrang i forhold til at forbedre arbejdsmiljøet, kollegialt samvær på en anden måde i grandækningstiden – og ikke mindst en arbejdsopgave,

Kirkegårdens brugere skal vejledes i at vælge bæredygtige løsninger på deres eget gravsted, hvilket fx kan ske ved at oplyse om nogle af de traditionelle løsningers CO₂-udslip.

Anders Bonde, afgangende provst i Favrskov Provsti, lagde stor vægt på at medarbejderne på kirkegården skal involveres og være de bærende kræfter i den grønne omstilling; de har nemlig nøglen – også til kirken.

der forlænger gartnerens ansættelse. Skal fx traditionen med grandækning ændres, er der således mange aspekter at forholde sig til. Et billede af hækede blomster, som en alternativ og tidskrævende pyntning af gravstederne, gav lidt motion til lattermusklerne.

Større biologisk mangfoldighed i græsarealer

Marian Ørgaard, hortonom, ph.d., Institut for Plante- og Miljøvidenskab, KU fortalte om et forskningsprojekt, hvor man siden 2010 har afprøvet forskellige driftsformer for græsarealer med det formål at øge biodiversiteten.

Med biodiversitet forstås en større mangfoldighed af liv. Det kan opnås ved at etablere en forskelligartet vegetation af hjemmehørende arter. De giver levesteder til en hjemmehørende fauna.

Man kan etablere diversitets-hotspots i sit eksisterende anlæg. F.eks. kan man lave disse hotspots i eksisterende artsfattige klippede græsarealer, hvor man fjerner eksisterende græs og etablerer en bred vifte af hjemmehørende arter. Græsset kan fjernes/svækkes manuelt ved gravning eller maskinelt ved harvning eller med en vertikalskærer.

Den nye vegetation kan etableres ud fra den eksisterende frøbank i jorden, ved at lægge frøholdigt hø ud, eller man kan så eller plante den ønskede vegetation.

Ved valg af arter må man tage hensyn til de eksisterende betingelser: Jordtype, lys, fugt, pH og næring. Man kan evt. søge inspiration i tabeller med Ellenberg værdier, som beskriver de enkelte arters optimale vækstforhold, for at finde dem, som passer ind til det sted, man har til rådighed. Brug gerne en lagdelt vegetation og et varieret terræn for at få en varieret fauna.

Plejen består i en årlig slåning af arealet, hvor man fjerner afklippet. Slåningen gennemføres bedst i det tidlige forår, så frøene når at falde af planterne inden materialet fjernes.

Et vigtigt punkt er formidling, hvor brugerne inddrages i projektet, så der bliver en forståelse for den ændrede driftsform.

Inspiration til reduktion af CO₂-udledning

Anders Bonde, tidligere provst ved Favrskov Provsti fortalte om provstiets arbejde med grøn omstilling, så man i 2030 kan nå den politiske målsætning om 70% reduktion af CO₂-udledningen.

Favrskov Provsti har i samarbejde med Energitjenesten fået kortlagt CO₂ i Favrskov Provsti, og derefter opstillet 36 forslag til hvorledes CO₂-udledningen kan reduceres. Klimarapporten kan findes på www.folkekirken.dk/aktuelt/nyheder/folkekirken-i-favrskov-vil-mindske-klimaaftryk-med-70-procent

Provstiet har i samarbejde med Energitjenesten fået kortlagt CO₂ i Favrskov Provsti, og derefter opstillet 36 forslag til hvorledes CO₂-udledningen kan reduceres. Kirkegården står for 12% af udledningen i provstiet. For at nå målet skal der ske væsentlige ændringer i driften.

Anders Bonde lagde stor vægt på involvering af medarbejderne, som skal bære projektet og gå forrest i arbejdet. Man arrangerede således en "rullende ERFA", hvor alle kirkegårdsmedarbejdere besøgte udvalgte kirkegårde i provstiet for at samle op på grønne tiltag og ideer. Den rullende ERFA blev afholdt som optakt til en stor fælles provstiaften om klimatiltag i hele Folkekirken Favrskov. Provstiets arbejde har resulteret i en klimarapport, som kan hentes på deres hjemmeside. Klimarapporten beskriver kortlægningen og indeholder de 36 forslag, som man har fundet frem til i provstiet.

Naturen som inspiration til udformning af kirkegården
Martina Rahkonen, landskabsarkitekt, Wad Landskabsarkitekter, fortalte om vejen fra hvordan kirkegården var for 200 år, hvor vild natur prægede kirkegården og så til nu, hvor naturen igen gør sit indtog på kirkegården.

Kirkegårdens stier skal give adgangsmuligheder for gangbesværede – og skal falde naturligt ind i omgivelserne. Foto fra Jan Støvrings oplæg.

Der er flere grunde til at vi igen åbner op for naturen. En af dem er at der opstår meget ledig plads på vores kirkegårde, da vores begravelsesmønster har ændret sig. Martina foreslår små greb som vil ændre meget: Plant på alt det der er tomt, lapidarer anbringes i beplantning i stedet for i grus - og at vi lader digerne være.

Vi kan vælge græsarming på stier, plante træer, så blomsterenge, have kirkegårdsbier og lave kvasbunker til pindsvinene.

Inspirationen til at lade naturen komme ind på kirkegården, kan hentes i det omgivende landskab og kan bruges i en udviklingsplan. Martina viste flere eksempler, bl.a. fra Vester Hasinge kirkegård, Holstebro kirkegård og Trandum kirkegård, hvor man har åbnet op for landskabet udenfor og taget naturen med ind på kirkegården.

Når naturen kommer ind på kirkegården, åbner det for nye og andre begravelsesmuligheder.

Partnerskab om sunde planter

Lis Tanderup Stenstrup, akademisk medarbejder i Landbrugsstyrelsen, fortalte om 'Partnerskab om sunde planter.

Grandækninger er smukke, tidskrævende og kan opfattes som et udtryk for omsorg for de afdøde, men de bidrager også i uheldig retning i kirkegårdenes samlede CO₂-regnskab. Måske kunne hæklede blomster (lavet af økologisk bomuldsgarn, selvfølgelig!) være et bæredygtigt – og særdeles tidskrævende – alternativ...
Foto: Screenshot fra Klematis.dk

Marian Ørgaard, hortonom, ph.d., Institut for Plante- og Miljøvidenskab, KU, fortalte om hvordan man kan etablere diversitets-hotspots i eksisterende klippede græsarealer, fx ved at græsset svækkes ved gravning eller harvning – og dermed aktivere den lokale frøbank af andre plantearter.

Denne afdeling i Landbrugsstyrelsen har fokus på karantæneskadevoldere. Der findes pt. ca. 170 skadevoldere i gruppen, som er omfattet af et EU-direktiv. Det skyldes at de kan medføre store skader på naturen og vores produktion inden for den grønne sektor. Ud af de 170 skadevoldere overvåges i øjeblikket ca. 40 arter.

For at øge mulighederne for at opspore karantæneskadevolderne er der opstartet et projekt i 2021, hvor der etableres partnerskaber med en række grønne forvaltere i Danmark. Det drejer sig om kommunerne, amatørentomologer, ansatte ved kirkegårdene med flere.

Målet med samarbejdet er at skabe en bedre beskyttelse af de grønne oaser i kommunerne, gennem en tidlig opdagelse af indtrængen af en karantæneskadevolder. Som en gevinst får deltagerne i partnerskaberne en mulighed for et kompetenceløft.

Det koster ikke noget at blive en del af et partnerskab, ud over den medgåede tid, da det nødvendige materiale leveres af Landbrugsstyrelsen.

For at samarbejdet ikke skal blive for uoverskueligt, er der lavet en Top-10 liste over de farligste skadevoldere. Det er

disse, der er fokus på i introduktionen af samarbejdet og dermed disse skadevoldere som deltagerne primært skal være opmærksom på.

Belægninger der følger brugerne godt på vej

Kirkegårdens stier bør være gode at færdes på for alle, de skal skabe adgang og forbindelse – og der behøver ikke at være perlesten på, for at de kan fungere efter hensigten. Jan Støvring, seniorforskningskonsulent v. IGN, viste forskellige eksempler på, hvordan opgaven er løst rundt om på kirkegårde og ved kirker og fortalte om nogle af de forhold, der bør tænkes med, når tilgængeligheden skal sikres.

Vejledningen fra SBI og AAU er flg:

- Overfladen skal være fast og jævn
- Stier skal minimum være 1,3 m. brede og må ikke have et tværfald på mere end 2,5 cm. pr. meter.
- Den maximale stigning i længderetningen er 4 cm. pr. meter.
- Ved indgange bør der vær et hvilerrepos på min. 1,5 x 1,5 meter
- Laves der trin, må trindhøjden max. være 15 cm.

Når der anlægges stier, er det vigtigt at tænke over om de valgte materialer og farver passer med omgivelserne, om stiens udformning er proportional med brugen og omgivelserne – og at den håndværksmæssige udførsel er i

Den asiatiske citrustræbuk er med på Top-10 listen over alvorlige skadegørere, som deltagerne i 'Partnerskab om sunde planter' opfordres til at være særligt opmærksomme på. Foto: CC BY 2.5

orden. De viste eksempler illustrerede både der, hvor det var lykkedes – og der hvor resultatet var knap så godt.

Lokalt udviklings samarbejde ud fra behovsanalyser

Provst Jette Marie Bundgaard-Nielsen, samt kirkegårdsleder og udviklingskonsulent Pernille Wittrup Gad.

I Aarhus Søndre Provsti har de ansat Pernille Gad i en kombinationsstilling med 50 % som kirkegårdsleder ved 2 kirkegårde og den øvrige arbejdstid som udviklingskonsulent på provstiets kirkegårde.

På landsplan laves der udviklingsplaner for kirkegårdene i stor stil. Men udarbejdes udviklingsplanerne altid ud fra en reel viden om behovet? I Aarhus Søndre Provsti arbejdes der med at analysere behovet for udvikling af de enkelte kirkegårde.

De arbejder med en beregningsmodel, der indeholder følgende punkter:

- Befolkningstilvækst
- Kapacitet
- Hjemfald og omløbstid på gravsteder
- Forholdet mellem gravsteder og gravpladser: Hvor mange bliver nedsat i eksisterende gravsteder og nyerehvervede gravsteder

- Ændringer i efterspørgsel

Den første del af arbejdet er at få etableret det nødvendige grundmateriale, hvilket kræver et meget stort indtastningsarbejde. Det skyldes, at der ikke er mulighed for at trække de nødvendige statistiske oplysninger ud af kirkegårds-systemerne. Udover opbygningen af det statiske materiale, skal der være en tæt dialog med de ansatte på kirkegårdene, for at de føler et medejerskab til de ændringer som arbejdet vil medføre. På det faglige niveau er der en løbende dialog med kirkegårds konsulent Anne Marie Møller.

Det fornemmes tydeligt på indlægget, at projektet med udvikling af alle provstiets kirkegårde stadig er på et indledende stadie. Det bliver derfor spændende at følge projektet i de kommende år - og om modellen med en deltids udviklingskonsulent skaber resultater, der vil danne skole for andre provstier.

Afslutning

Hans-Henrik Nielsen rundede dagen af med bl.a. at minde om, at budgettet for 2023 skal være klar 'lige om lidt' og at midlerne til den grønne omstilling skal med NU – og ikke først i budgettet for 2024.

Kirkegårds konferencen 2023 bliver afholdt d. 9. marts. ■

Martina Rahkonen, landskabsarkitekt, Wad Landskabsarkitekter, viste eksempler på, hvordan den omgivende natur kan give inspiration til kirkegården. Foto fra Martina Rahkonens oplæg.

Provst Jette Marie Bundgaard-Nielsen, Aarhus Søndre Provsti, savnede en reel viden om grundlaget for at bevillige midler til den videre udvikling af provstiets kirkegårde. Det er baggrunden for den behovsanalyse, der i øjeblikket arbejdes med i provstiet.

Hans-Henrik Nielsen, næstformand i Landsforeningen af Menighedsråd, mindede konferencens deltagere om, at budgettet for 2023 skal være klar 'lige om lidt' og at midlerne til den grønne omstilling skal med NU – og ikke først i budgettet for 2024.

KIRKEGÅRDSMESSEN PÅ MORS

Kirkegårdsmissen i 2018. Foto fra Facebook/Kirkegårdsmissen Mors

Så er vi klar igen – for 10. gang afholdes der kirke- og kirkegårdsmesse på Mors!

Mandag den 29. august 2022, slår vi for 10. gang ”lågen op”, for afholdelse af kirke og kirkegårdsmissen på Mors (9. gang var det hele kørt i stilling, men måtte desværre aflyses med meget kort varsel).

Igen i år er det os, de 3 glade amatører, NU 3 tidligere gravere, der står for planlægningen og er drivkraften bag messen, som nu af mange besøgende, betegnes som en tradition. Messen bliver ikke afholdt fordi den skal give et stort overskud, for os er det lysten der driver værket, og det, at vi får skabt et sted hvor kolleger kan mødes med hinanden og møde udstillere. Og så glæder det os rigtig meget, at vi kan trække både udstillere og besøgende fra hele landet, herop til det smukke Nordvestjylland! Sidste gang vi skulle have afholdt messe, i 2020, var der over 60 udstillere tilmeldt, fordelt på alt indenfor kirke og kirkegård – og der har flere gange ved messeafholdelse været op mod 1000 besøgende. Hvad vi forventer i år af besøgende, har vi ikke noget gæt på, men vi behøver ikke annoncere, for at få flere udstillere, da de allerfleste er gengangere, og nye er meget hurtige til selv at forhøre sig; for af pladshensyn er der begrænsede muligheder for

at skabe plads til ret mange flere. Et luksus-problem, som vi indtil nu har fået løst hen ad vejen.

Messen afholdes på Lødderup kirkegård og på området omkring kirken, og nogle udstillere har stand inde i kirken og i våbenhuset, en enkelt endda i kapellet. Igen i år er det lykkedes os at skabe en god kontakt til en lokal landmand, så vi må låne /leje arealer til parkering for de mange gæster. Det er vi meget taknemmelig for. De 3 glade amatører = Kaj Emil Pedersen (tidl. graver i Lødderup), Jørgen Toft (tidl. graver) og Ena Fuglsang (tidl. graver).

Sæt X i kalenderen d. 29.8.2022: Årets Kirkegårdsmesse, som er den 10. siden 2005, bliver desværre også den sidste.

Yderligere oplysninger kan findes på:
www.kirkegaardsmissen.dk

Kontakt:

Ena Fuglsang - medie-ansvarlig
Mail: ena@fuglsangzoneterapi.dk
Tlf. 22 30 56 91 (indtal gerne på tlf. svarer, at jeg skal ringe tilbage, eller send mig en sms og bed mig ringe). ■

FORÅRSBLOMSTER NORDRE KIRKEGÅRD – NYKØBING F

Arne Christoffersen, ach@nykfsogn.dk, Kirkevæрге, Nykøbing Falster Sogn

JOHN DEERE
En traktor -
Mange muligheder
John Deere 1026R

STAMA **ECO Weedkiller**
er 100% emissionsfri ukrudtsbekæmpelse

Bruger kun postevand,
som opvarmes op til 106°
100% elektrisk køretøj med
100% elektrisk varmvandsanlæg

STIHL

En højtydende professionel
batteridrevet plæneklipper

RMA 765 V
er en del af
STIHL
AP-system

FÅ GODE RÅD OG VEJLEDNING
- book en demo eller et møde

Leif på tlf. 20 54 69 66
lm@havdrup-maskinforretning.dk

Børge på tlf. 51 29 41 69
bg@havdrup-maskinforretning.dk

1/3 HAVDRUP
MASKINFORRETNING

Salbjergvej 4 - 4622 Havdrup - Tlf. 46 18 55 44
Se mere på www.havdrup-maskinforretning.dk
Vi tager forbehold for eventuelle trykfejl

Bæredygtigt og smukt gravminde

Gravvasens dele er produceret af bæredygtige materialer. Den udvendige cylinder og låget er udført i aluminium. Det gør dem slidstærke og sikre, at de kan genanvendes til andre formål.

Den indvendige blomstervase er udført i genbrugsplast fra brugte fiskegarn.

De udsmykkede låg er udført i rene materialer; ler, glas, granit, kobber eller bronze.

Til al emballage er brugt FSC mærket pap.

Lysvase

Blomstervase

GRAVVASEN®

Se de mange muligheder eller kontakt os her
www.gravvasen.dk · info@gravvasen.dk

MINDELUNDEN PÅ BISPEBJERG KIRKEGÅRD

Af Stefan Gjelstrup Sørensen, TF2P@kk.dk
Kulturmedarbejder, Københavns kommunes kirkegårde

Mindelunden er T-formet og afgrænset fra resten af kirkegården med hæk og med egen indgangslåge.

Mindelunden på Bispebjerg Kirkegård et af de få offentligt tilgængelige mindesmærker, som knytter sig til deportationen af knap 2.000 danske politifolk til kz-lejre i 1944.

Bispebjerg Kirkegård i København rummer mange forskellige gravsteder og hele afdelinger fra besættelsestiden.

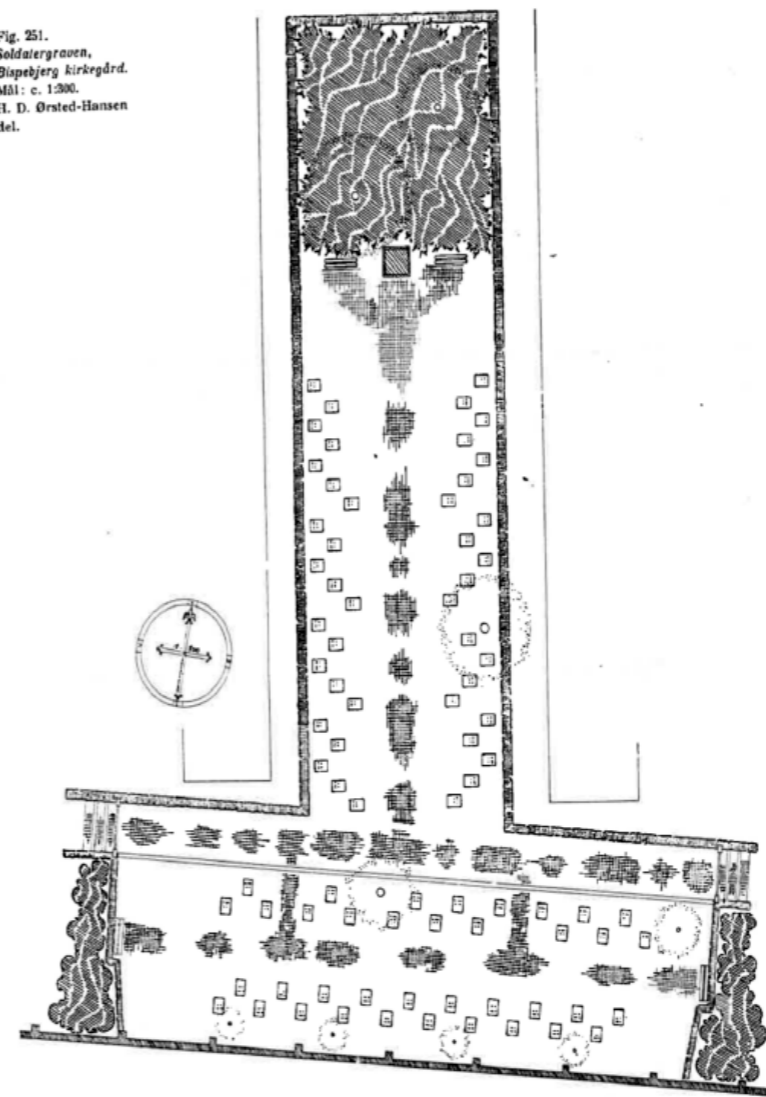
Én af afdelingerne - en mindelund med fællesmonument udført af billedhuggeren Povl Søndergaard - er gravplads for både frihedskæmpere, danske soldater og danske politifolk. Ifølge sidstnævnte gruppe er afdelingen på Bispebjerg Kirkegård et af de få offentligt tilgængelige mindesmærker, som knytter sig til deportationen af knap 2.000 dan-

ske politifolk til kz-lejre i 1944.

Deportationen af politifolk

Den klart største enkeltdeportation af danskere til kz-lejre under anden verdenskrig skete i dagene omkring d. 19. september 1944. Her blev 1.967 politifolk, størstedelen fra de fire største danske byer, arresteret og deporteret til kz-lejre i Tyskland. Den enkelte politimand blev ikke arresteret og deporteret pga. noget, han havde gjort, men var som sådan blot uheldig med at være på det forkerte sted på det

Fig. 251.
Soldatergraven,
Bispebjerg kirkegård.
Mål: c. 1:300.
H. D. Ørsted-Hansen
del.

Kortet over Mindelunden er fra tidsskriftet Vore Kirkegårde, årgang 1947.

forkerte tidspunkt den dag tyskerne indledte Operation Möwe, som havde til formål at afvæbne og opløse dansk politi.

Som gruppe udgjorde de deporterede politifolk en tredjedel af de i alt ca. 6.000 danskere, som oplevede de tyske kz-lejre indefra. I Danmark blev deportationen af politifolkene samtidig starten på det, der i eftertiden er blevet betegnet som den 'politiløse tid', hvor de politifolk, der ikke var blevet deporteret, måtte gå under jorden. 81 af de deporterede politifolk mistede livet under opholdet i Tyskland, og endnu flere efter at de ellers i første omgang var blevet reddet hjem i løbet af 1945 via Folke Bernadottes redningsaktion med de hvide busser. I en opgørelse fra 1984 skønnedes det, at ca. 400 politifolk var døde efter sygdom, der formentlig skyldtes opholdet i lejrene, samt at omkring 600 var invalideret i sværere eller mildere grad.

Gravsted for danske soldater

Mindelunden på Bispebjerg Kirkegårds afdeling 10 blev oprindeligt etableret som gravsted for nogle af de danske soldater, der mistede livet i forbindelse med samarbejdspolitikens ophør og tyskernes efterfølgende aktion mod det danske militær d. 29. august 1943. I alt 24 danske soldater mistede livet, og de 15 af dem blev efterfølgende begravet på Bispebjerg Kirkegård i det område, der på daværende tidspunkt også var det primære begravelsessted i København for tyske soldater. Placeringen var bestemt af den tyske besættelsesmagt, og selve bisættelsen foregik uden offentlig adgang og under streng kontrol og overvågning af tysk militær. Kun pårørende og enkelte repræsentanter fra dansk militær var til stede ved ceremonien, som foregik uden taler. Tyskerne gjorde på tidspunktet, hvad de kunne for at undgå at gøre såvel begravelsen som gravstedet til et samlingspunkt for dansk modstand.

Mindelunden med fællesmonument udført af billedhuggeren Povl Søndergaard, er gravplads for både frihedskæmpere, danske soldater og danske politifolk.

Der er en række mærkedage knyttet til Mindelunden. Bl.a. lægges der d. 29. august hvert år på foranledning af den Københavnske Kommandant en krans ved soldatergravene.

Efter krigen

Tiden omkring selve befrielsen i maj 1945 var bl.a. præget af konfrontationer mellem modstandsbevægelsen og tyske enheder. 24 af de modstandsfolk, som mistede livet i dagene omkring befrielsen, blev med en stor mindeceremoni nedsat i den afdeling på Bispebjerg Kirkegård, som allerede rummede soldatergravene fra 1943. Der er i øvrigt 37 yderligere individuelle frihedskæmpergrave forskellige steder på Bispebjerg Kirkegård.

Efter krigens afslutning blev mindelunden udvidet med grave for nogle af de deporterede politifolk, som ikke overlevede opholdet i de tyske kz-lejre og arbejdslejre. Allerede før krigens afslutning havde Røde Kors hentet asken fra 38 politifolk hjem fra Buchenwald, og senere blev asken fra yderligere 5 hentet hjem, så der i alt blev nedsat 43 urner i mindelunden. Ved en mindeceremoni d. 19. september 1945, og dermed på årsdagen for deportationen, blev der holdt en meget stor mindeceremoni i Grundtvigskirken lige ved Bispebjerg Kirkegård. Ceremonien blev fulgt op af et stort sørgeoptog med blandt andet politifolk som fanebærere samt repræsentanter fra regeringen og flere tusinde almindelige borgere. Ceremonien blev transmitteret direkte i radioen og på alle Danmarks

politistationer blev der flaget på halvt.

Mindelunden

Mindelunden er T-formet og afgrænset fra resten af kirkegården med hæk og med egen indgangslåge. I den sydlige ende af mindelunden er soldater og frihedskæmpere nedsat mellem hinanden i to rækker, mens politifolkene i fire rækker ligger i den nordlige ende, hvor også Povl Søndergaards monument fra 1947 befinder sig. I forbindelse med 35-året for befrielsen i 1980 blev mindelunden istandsat med bl.a. nye gravsten og ny beplantning. Samtidig blev der sat en informationstavle ved indgangen til mindelunden, så det, måske særligt for nyere generationer af besøgende, blev nemmere at gennemskue, hvem de her nedsatte var, og hvorfor de ligger i denne mindelund.

Mærkedage

Der er en række mærkedage knyttet til mindelunden, hvor kirkegården sørger for særlig oppyntning, og hvor der til tider også bliver lagt en krans af en institution eller organisation. Bl.a. lægges der d. 29. august hvert år på foranledning af den Københavnske Kommandant en krans ved soldatergravene. Gennem mange år blev der d. 19. september også gennemført en mindehøjtidelighed ved politigra-

vene af foreningen Buchenwaldklubben, som bestod af politifolk, der overlevede deportationen i 1944. Navnet henviser til kz-lejren Buchenwald, hvor alle de deporterede politifolk i en periode var samlet, og hvor mange mistede livet. Som en naturlig konsekvens af at medlemmerne af Buchenwaldklubben blev ældre, og der i dag er få, hvis nogen, som stadig er i live, så er foreningen også for længst nedlagt. Det gør, at mindekulturen omkring politigravene i dag er meget begrænset, og den geografiske placering af afdelingen i et hjørne af kirkegården langt fra hovedindgangen og bag en låge gør, at det er de færreste af kirkegårdens besøgende, som tilfældigt kommer forbi.

Politigravene

De fleste mindesmærker, som blev rejst for at mindes de politifolk, som mistede livet som følge af deportationen i 1944, befinder sig bag murene i politiets bygninger i Aalborg, Århus, Odense og København, og dermed på steder uden umiddelbar og naturlig adgang for den almindelige borger. I København gør det sig gældende for den ellers imponerende mindegård på Politigården. I København er det samtidig tilfældet at mange af de politistationer, som eksisterede under besættelsen og i den umiddelbare efterkrigstid, er blevet nedlagt, og mindepladerne, som hang der, er blevet deponeret. I nogle tilfælde i kælderen hos Politimuseet. Politigravene og fællesmonumentet på Bispebjerg Kirkegård udgør dermed et af de få offentligt tilgængelige mindesmærker, som knytter sig til deportationen af politiet under besættelsen.

Om mig

Jeg er historiker og er pt. ansat som kulturmedarbejder hos Københavns kommunes kirkegårde via løntilskudsordningen. Her sidder jeg primært og arbejder med digital formidling af kirkegårdskultur og særlige gravmonumenter og områder på kirkegårdene. De Københavnske kirkegårde er store, rummer over 3.500 bevaringsværdige gravminder og er notorisk svære at finde rundt på selv for den garvede kirkegårdsgænger. Den digitale formidling, vi primært arbejder med, er baseret på Appen ARtour, som via gps gør det muligt at stå på kirkegården og nemt finde nogle af de særlige gravmonumenter og afdelinger, og læse lidt om dem og kirkegårdskultur generelt. En af de steder, man kan finde via appen, er altså denne mindelund på Bispebjerg Kirkegård. En afdeling, jeg har et særligt forhold til, da jeg ifm. min afhandling netop arbejdede med mindesmærker og mindekultur knyttet til politiets deportation under besættelsen 1944, og derfor også har en specialviden omkring netop dette.

Digital formidling

De Københavnske Kirkegårde, og særligt Bispebjerg Kirkegård, rummer også mange andre gravsteder og særlige afdelinger fra besættelsestiden, og flere af dem indgår i den digitale formidling. Læs mere her om formidling på Københavns Kommunes Kirkegårde: Kom på rundvisning på kirkegårdene | Københavns Kommunes hjemmeside (kk.dk) ■

 <p>FREMTIDENS BATTERIDREVNE PLÆNEKLIPPER - til grøn omstilling ZTR 480 EX 45.999,- (36.799,- excl. moms) *Alle priser er excl. leveringsmønstre og moms</p>	 <p>SWE20F Incl. Sunward mekanisk skift - 25 cm. / 40 cm. skovl og 100 cm. planer skovl. FRA 198.750,- (Fra 159.000,- excl. moms)</p>	 <p>EL-ARBEJDSBIL</p> <p>Kampagnepris FRA 199.875,- (Fra 159.900,- excl. moms)</p>	 <p>W11 FRA 184.999,- (Fra 147.999,- excl. moms) ELEKTRISK W11E FRA 287.500,- (Fra 230.000,- excl. moms)</p>
<p>www.minitraktorgaarden.dk KØGE & NÆSTVED Sælgere: Hans Jørgen Andersen. Tlf. 30 70 16 60 og Niels Sødergren. Tlf. 4051 3737</p>			

Vi kan levere hjemmehørende planter. Stauder – Græsser – Bregner

Tlf. 55 45 92 66 - 21 73 29 90
Hennekestauder@c.dk
Skafterupvej 2, 4262 Sandved
www.Hennekestauder.dk

HERLUFSHOLM KIRKEGÅRD

INVITERER TIL INSPIRATIONSDAG 18 maj 2022

Bæredygtighed på arbejdspladsen

- Hvor økologi og bæredygtighed er i fokus

KL. 9.00-15.00

Herlufsholm Kirkegårds parkeringsplads
Herlufsholm allé 169. 4700 Næstved

Gratis adgang for alle og ingen tilmelding

Oplæg på dagen:

Opland arkitekt kl. 10-11

Deltag i debatten om biodiversitet, drift og pleje

Stenhugger Filip Møller kl. 12-13

Fortæller om genbrugsgravsten og kirkegårdskultur i Danmark

Oplev mange meget forskellige udstillere der vil inspirere til bæredygtighed og økologi.
Få en snak om hvordan du kommer videre med grøn omstilling på din arbejdsplads.

Der vil være lidt godt til ganen til alle besøgende

Og en konkurrence på dagen med mange flotte præmier til vinderne, sponsoreret af stadeholderne.

Der er mulighed for parkering 500 m fra kirkegården, ved HG idrætsanlæg Herlufsholm alle`233 4700 Næstved.

UDSTILLERE

Affald plus erhverv - affaldssortering

AMU Nordjylland - uddannelse

Blåklæder - bæredygtigt arbejdstøj

Brandsoft - kirkegårdssystemer

Champost – miljøvenlig jord og gødning

DECONA – bæredygtige parkinventar

Filips stenhuggeri - genbrugsgravsten

FGU Ålestokgården - produktionsskole

Fuglebjerg kistefabrik – miljøvenlige kister og urner

Gravvasen – miljøvenlige gravvaser

Grøn erfagruppe – landsdækkende

Grønt kontor – miljøvenlige kontorartikler

Grøn Kirke – grønt netværk

GH Form – miljøvenligt inventar til byrum

GMR Stama - miljøvenlige maskiner og værktøj

Havdrup Maskinforretning – miljøvenlige el maskiner og håndværktøj

Hillis planteskole – dansk producerede planter

Holker – miljøvenligt arbejdstøj til kirken

Holdens planteskole – insektvenlige

løgblandinger

Mascot WorkWear – bæredygtigt arbejdstøj

Minitraktorgården – miljøvenlige maskiner og værktøj

Moos Landskaber - landskabsarkitekt

Nyrup plast - regnvandshåndtering

Naturplanteskolen - økologiske og spiselige planter

RM kirkeartikler

Opland Landskabsarkitekter ApS.

Solhøj kirkegårdssupport – grøn konsulent

Torben Skjoldshøj - biavl

Trade-line – dræn og afvanding af genanvendt plast

Uurna filturner – miljøvenlige urner

Øko-maler – miljøvenlig og økologisk maling

MINDEMONUMENT PÅ NYBORG KIRKEGÅRD

Tekst: Anders Beck Larsen, anders@nyborg-kirkegaarde.dk

Foto: Christian Abildgaard, Jette Baumann og Anders Beck Larsen.

En sommerdag med blomstrende Geranium langs bassinet. I forgrunden anes bænken, hvor man kan sidde og fundere over livet.

Igennem længere tid har vi gået med tanker om at få opsat et mindemonument på Nyborg Kirkegård.

Det skulle være et mindested for pårørende, der har et behov for et sted at mindes døde, som f.eks. er begravet på andre kirkegårde, eller hvis aske er spredt over havet. Under en rundvisning for flere år siden blev der skubbet til processen, da flere deltagere gav udtryk for, at det var noget, som de havde et behov for.

I den nordlige ende af kirkegården i forbindelse med de nye urneafdelinger ligger Fontænehaven – et rum hvor 5 små fontæner i et stort bassin bidrager med lyd og bevægelse i vandet. Bassinets sider er flankeret af stauedebede med planter i blå-grå farvenuancer, der understøtter en stemning af ro. I rummets ene ende er der placeret en bred bæk, hvor en blåregn danner baggrund.

Ved indgangen til Fontænehaven ses monumentet med inskription.

I monumentet er der lavet låger med en hylde bag ved, hvor det er muligt at stille et lys.

Lys bag lågerne fremhæver mønsteret.

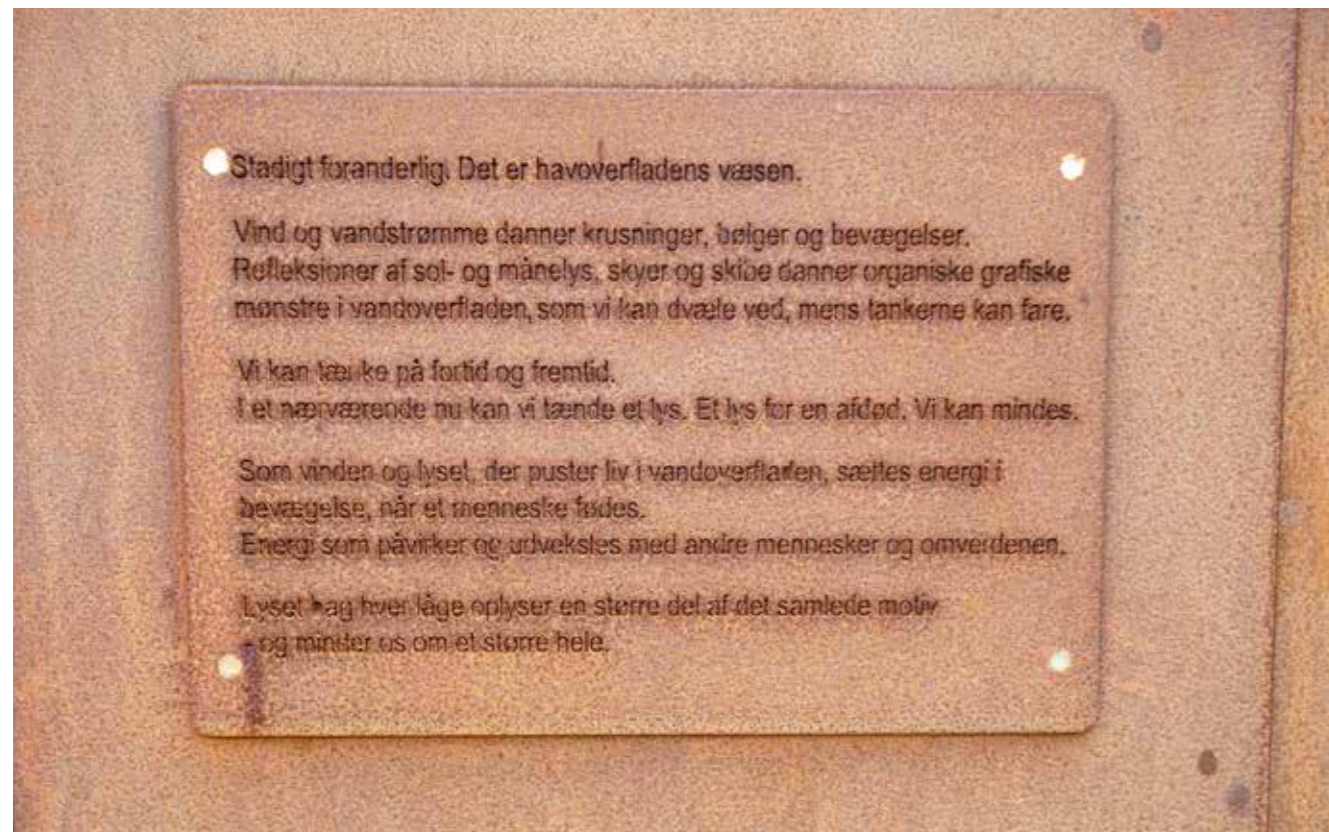

En stemningsfuld morgen, hvor mønsteret i monumentet spejler sig i vandoverfladen.

Vi tænkte, at stedet ville være velegnet til et mindemonument og kirkegårdsudvalget kontaktede landskabsarkitekt Signe Moos og bad hende komme med et oplæg til et mindemonument. Med inspiration i vandets bevægelser og bølgende refleksioner blev resultatet et monument i to dele udført i cortenstål, som er dekoreret med et mønster, der relaterer sig til de bølgende refleksionerne i vandet. På den ene side er der lavet låger med en lille hylde bagved, så det er muligt at sætte et

lys. Lysene oplyser monumentet indefra, så mønsteret fremhæves, når man ser på monumentet.

I starten af februar i år inviterede vi byens borgere til indvielse af monumentet, og der var en god tilslutning til arrangementet. Vi kan se, at der ofte bliver sat lys i monumentet, så det er et sted, der bruges. ■

På siden af monumentet er der en lille tekst forfattet af Signe Moos.

Monumentet indvies 2. februar 2022.

Rimas Last Truck 100% EL 8 timers drift
2WD / 4WD Lastevne 1500-2500 kg.

Vi tilbyder flere typer elektriske
varmtvandsanlæg

Cast læsser 100% elektriske
Løfteevne 1200 kg.

Rimas Last Truck 100% EL med dumper lad

	Rimas Løgstør ApS	Rimas Løgstør ApS
	Søster Svendstrup Byvej 4	Falstervej 2
	DK 4130 Viby Sjælland	DK 9670 Løgstør
	Mail : rimas@rimas.dk	Mail : rimas@rimas.dk
	+45 61162284	+45 96660399

FORÅRSBLOMSTER GJELLERUP KIRKEGÅRD

Af Christian Høybye Hougaard, chha@km.dk, Kirkegårdsleder, Gjellerup Kirkegård

K&S Tree Care ApS
Certificeret træpleje

Kim Poulsen
Mobil 40 32 11 90

Lunikvej 9
2670 Greve
Tlf. 43 45 11 90

ks-treecare.dk

Digitalt Kirkegårdskort

- Opmåling
- Kort
- Plejeplaner
- Rådgivning
- Protokoller
- Afsætning
- Ajourføring
- Nummerering
- 25 års erfaring

Landinspektørcentret A/S

Nygade 46 - 7400 Herning - tlf. 97 12 36 88
herning@lcdk.dk - www.lcdk.dk

WEIDEMANN
designed for work

Masser af udstyr i dansk topkvalitet fra Nesbo

Stemas A/S
Hadsten 86 43 49 00
Vojens 74 54 55 55
Køge 57 61 46 67
Roskilde 46 15 36 00

www.stemas.dk stemas@stemas.dk
STEMAS
member of JMM GROUP

Udviklingsplaner, tilgængelighed og en fremtidig kirkegårdstradition

En samlet planløsning for kirkegården tilgodeser alle forhold og er et godt arbejdsredskab for kirkegårdsledere, ansatte og menighedsråd. Vi arbejder med tilgængelighed og skaber smukke løsninger med et universelt design i respekt for kulturarven. Kontakt os for en uforpligtende samtale. Vi dækker hele landet.

ANNESTAUSHOLM
Landskabsarkitekter

www.annestausholm.dk Tlf. 46 40 27 71 afs@annestausholm.dk

Schäffer

2428 SLT Kompakthed og styrke i skønneste forening!

- KUN 89 cm bred
- KUN 189 cm høj
- MEN løfter 1000 kg på palle helt til top!

WWW.SCHAEFFER.DK

+45 99 28 29 30

HELMAS

KOMPAKT & STYRKE

LAGERFØRENDE FORHANDLERE

Anker Sørensen, Holstebro	97421010
Almas Park & Frisid, Aalborg	96330300
A.P. Jørgensen, Ribe	75420977
Farsø Maskinhandel	98633222
Glamsbjerg Maskincenter	64721460
Hans Holm Maskinforretning, Tingløse	74644894
Hansen Auto & Maskinervice, Esbjerg	22372111
Hadsten Maskiner	25295888
Henrik A. Fog A/S	42969811
Helms TMT-Centret, Herning	99292930
Helms TMT-Centret, Aarhus	86109108
Helms TMT-Centret, Ringsted	57611100
Maskincenter Roskilde	46572702
Midtjurs Traktorlager A/S, Nørtofte	86398480
O. Søndergaard & Sønnen, Otterup	64011102
Sivertsen A/S, Roskilde	46733522
Sivertsen A/S, Bornholm	56947450
Veggerlev Landbrug & Maskinervice ApS	24600050

Schäffer CONSTRUCTION
DIN KOMPROMISLØSE HJÆLPER
NÅR ARBEJDET BLIVER RIGTIG TUNGT!

ÅRSMØDE I FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR

Marstal kirke. Foto: Tommy Christensen.

I dagene 30. og 31. maj 2022 afholder Foreningen for Kirkegårdskultur årsmøde i Svendborg, med ekskursion til Ærø.

Program

Mandag den 30. maj 2022

- 14.00 Ankomst og indkvartering. Kaffe
 15.00 Generalforsamling og debat
 17.00 Foredrag: "Kirkegårdens æstetik": Kirkegården i landskabsarkitektonisk sammenhæng. Nogle af hovedværkerne i dansk landskabsarkitektur historie er kirkegårde, men hvordan står det til med kirkegårdskulturen? Ofte er målestokken for kirkegården de private villahaver - Hvordan kan vi bevare kirkegården som et særligt fælles rum.
 v/ Lone van Deurs, Landskabsarkitekt og formand for foreningen Havehistorisk selskab.

- 17.40 Replik og Reflektion
 18.00 Morgendagens ekskursion, v/ Fanny Møller, kirkegårds konsulent i Fyns Stift
 18.30 Middag
 20.00 Kirkegårdsvandring: Svendborg kirkegårde v/ Kirkegårdsleder Dennis Andersen

Tirsdag den 31. maj 2022

- 8.30 Afgang med bus fra hotellet
 9.05 Færgen afgår mod Ærøskøbing
 10.20 Ankomst Ærøskøbing. Ærøskøbing kirkegård samt kort byvandring
 11.40 Hotel Ærøhus: Frokostbuffet
 13.00 Marstal kirkegård
 14.00 Rise kirkegård
 14.35 Bregninge kirkegård
 15.25 Afgang fra Søby havn til Fåborg. Kaffe ombord
 17.00 (ca.) Ankomst Hotel Svendborg

Marstal kirkegård med et smukt kig til vandet. Foto: Tommy Christensen.

Detalje fra Bregninge kirkegård, læg mærke til den imponerende mur. Foto: Tommy Christensen.

Sted

Svendborg Hotel, Centrumpladsen 1, 5700 Svendborg.
 Tlf. 62 21 17 00

Pris (incl. moms)

Medlemmer af foreningen for kirkegårdskultur, per person:

- Hele arrangementet incl. fuld forplejning og overnatning i enkeltværelse 2.795 kr.
 Do., i delt dobbeltværelse 2.495 kr.
 Arrangementet med forplejning, men uden overnatning 2.095 kr.

Ikke-medlemmer, per person:

- Hele arrangementet incl. fuld forplejning og overnatning i enkeltværelse 3.350 kr.
 Do., i delt dobbeltværelse 2.995 kr.
 Arrangementet med forplejning, men uden overnatning 2.595 kr.

Tilmelding

Tilmelding og evt. spørgsmål til Foreningen for Kirkegårdskultur. Mail med deltagernavn(e) og adresse til post@kirkegaardskultur.dk eller tlf. 28 96 81 54, senest den 1. maj 2022.

Herefter sender vi bekræftelse og faktura. Tilmelding er bindende. Deltagerbetaling refunderes 50% ved afmelding før 1. maj.

Herefter ingen refundering. ■

FORÅRSBLOMSTER GLOSTRUP KIRKEGÅRDE

Jesper Søbjerg Larsen, jl@glostrupkirkegaarde.dk, Kirkegårdsleder, Glostrup kirkegårde og krematorium

Stemmingsbilleder fra Glostrup Kirkegårde: Det er ikke noget vi gør så meget i – da det er en dyr og kort fornøjelse – men lidt bliver det til.

KREMATIONER I DANMARK I 2021

Kremationsprocenten i Danmark er faldet for første gang i mange år: 85,7 % blev kremeret i 2021, mod 85,8 % i 2020. I alt blev der foretaget 48.951 kremeringer på landsplan. 56,3 % af kremationerne har fundet sted på et folkekirkeligt drevet krematorium og resten (43,7 %) på et kommunalt drevet krematorium.

Kremationsprocenten er fortsat højest – men er faldet i 2021 - øst for Storebælt, hvor kremeringsprocenten

er på 90,3 % af de afdøde. Vest for Storebælt er kremeringsprocenten på 81,9 % – hvilket er en lille stigning i forhold til 2020.

Andelen af askespredninger er steget en smule i forhold til 2020, og er nu oppe på 9,36 % af de kremerede.

I løbet af 2020 døde i alt 57.152 mennesker i Danmark, hvilket er det højeste antal siden 2003. ■

Krematorium	Antal
Aabenraa	2.092
Aalborg	2.926
Aarhus	2.618
Ballerup	1.522
Esbjerg	1.242
Frederiksberg/Søndermark	1.519
Fælleskrematoriet Kolding /Fredericia Provstier	2.650
Fælleskrematoriet, Ringsted	8.967
Glostrup	2.290
Hillerød	1.711
Hjørring	1.348
Holstebro	2.951
Horsens	2.019
Københavns Kommune - Bispebjerg/ Sundby	6.657
Odense	2.748
Randers	1.950
Rønne	480
Silkeborg	1.680
Svendborg	1.581
Kremationer i alt	48.951
Døde i alt	57.152
Kremeringsprocent	85,7
Askespredning i procent	9,36

Kilde: www.dkl.dk

KIRKEGÅRDENE ER ESSENTIELLE I FOLKEKIRKENS GRØNNE OMSTILLING

Jesper Rønn Kristiansen, jrk@km.dk
Projektleder, Folkekirkens Grønne Omstilling

Stauder og såning af blomsterfrø på tomme gravsteder giver mulighed for at bruge egne blomster ved gudstjenester og andre arrangementer i kirken. Foto: Michael Hamerslag.

Folkekirkens Grønne Omstilling er et nyopstartet projekt. Men grønne tiltag i folkekirken er absolut ikke en ny opfindelse.

Mange har været i gang i årevis og kan berette om flotte resultater, som fx fald i CO₂-udledning og flere insekter og blomster på kirkegårdene.

Folkekirkens Grønne Omstilling

Men fordi folkekirken er landets tredjestørste jordbesidder, blev der i Folketinget i 2020 fremsat lovforslag om forvaltningen af kirkens jorde. Det ville betyde, at staten i højere grad ville regulere, hvordan driften af blandt andet kirkegårdene skulle foregå, hvilket ville overlade de ansatte og de enkelte kirker med langt min-

De grønne tiltag er ikke en ny opfindelse for kirkegårdene: Mange har for længst omlagt til el, fra diesel- eller benzindrevne redskaber og køretøjer.

dre selvbestemmelse. Heldigvis lyttede politikerne til gode argumenter og undlod at lovgive direkte på området. I stedet blev projektet Folkekirkens Grønne Omstilling etableret som et samarbejde mellem biskopperne, Provsteforeningen, Landsforeningen af Menighedsråd og Kirkeministeriet. Det betyder, at folkekirken nu selv får muligheden for at gå i en grønnere retning uden at være styret af konkrete krav og lovgivning.

Projektet Folkekirkens Grønne Omstilling har i første omgang de næste fire år til at lægge nogle skinner ud for den grønne omstilling i folkekirken. En vigtig del af dette arbejde er at dele alle de gode erfaringer, der allerede er, og skubbe på i den grønne retning for derefter at kunne dokumentere, at folkekirken allerede gør en så stor indsats, at det ikke er nødvendigt med regulerende lovgivning på området. Projektet arbejder med fem konkrete indsatsområder: Folkekirkens jorder (herunder kirkegårde), energiforbrug, affaldshåndtering, indkøb og transport samt inspiration af det omgivende samfund.

Kirkegårdene er en grøn mosaik over hele Danmark

Der er rigtig mange på kirkegårdene, som allerede er kommet rigtig langt med den grønne omstilling. Det er mange steder absolut ikke nyt, og det er pragtfuldt både at se og høre, hvor langt mange kirkegårde allerede er. Det er en spændende balance mellem drift, biologi, miljøhensyn, arbejdsforhold, æstetik, tradition og fornyelse.

På Kirkegårds-konferencen i marts deltog omkring 600 kirkegårdsansatte, og mange af dem, jeg talte med undervejs, fortalte om, at de har været i gang i årevis. Det er skønt at mærke hvor mange kirkegårde, der allerede tænker stort inden for den grønne omstilling til daglig. Det gælder blandt andet de maskiner, man bruger i arbejdet på kirkegårdene, hvor mange for længst har omlagt til el fra diesel- eller benzinredskaber. Andre steder planter man stauder på de tomme gravsteder eller sår blomsterfrø, fremfor at bruge perlegrus, for på den måde at kunne bruge egne blomster ved gudstjenester og andre arrangementer i kirken. Alt sammen tiltag,

der også er til gavn for energiforbruget og biodiversiteten på kirkegården.

Vi i Folkekirkens Grønne Omstilling inspireres i høj grad af alle de gode erfaringer, der allerede er blevet gjort rundt omkring på landets kirkegårde. De historier vil vi rigtig gerne være med til at fremhæve, så endnu flere kan blive inspireret på tværs af landet.

De ansatte på kirkegårdene er nogle af de vigtigste aktører i den grønne omstilling. Der er landsogne og bysogne, som kan råde over større eller mindre jordområder, men kirkegårdene har vi overalt. Så når man taler om grøn omstilling har kirkegårdene en mosaik effekt uden lige i hele Danmark.

Kirkegårdene ligger spredt i både by og på land som små grønne oaser. Med få tiltag som hjælper til at øge artsmangfoldigheden på både plante- og insektniveau, kan kirkegårdene altså hjælpe til at forbedre biodiversiteten i hele landet.

Kom med til Inspirationskonferencen den 16. maj

Samarbejde på tværs og en bred, fælles indsats er essentielt for at få den grønne omstilling til at lykkes. Også i folkekirken. Derfor inviterer Folkekirkens Grønne Omstilling nu alle interesserede med til Inspirationskonferencen, som afholdes i Fredericia mandag den 16. maj. Hvordan løser vi klima- og biodiversitetskrisen? Hvordan lægger man sine vaner om i en god sags tjeneste? Og hvor skal arbejdet for en grønnere folkekirke starte? Disse er blot nogle af de emner, Inspirationskonferencen tager op. Oplægsholdere er bla. kirkeminister Ane Halsboe-Jørgensen, biskop Peter Fischer-Møller, og professor Katherine Richardson, der er medlem af Klimarådet og leder af Sustainability Science Center ved Københavns Universitet. Herudover deler en lang række kirkelige aktører og fageksperter ud af deres erfaringer og muligheder ved grøn omstilling. Dagen igennem er der også mulighed for at gå på opdagelse i de forskellige inspirationsstande, som dækker over alt fra interesseorganisationer og kirkekonsulenter til forhandlere og fonde. Hurtig tilmelding anbefales.

I Folkekirkens Grønne Omstilling glæder vi os til at få etableret en stærk og frugtbar dialog med dem, der arbejder med grøn omstilling allerede nu, landets kirkegårde – kirkegårdsledere, gravere, gartnere og menighedsråd. Vi vil gerne gøre vores for at hjælpe til, at alle de gode erfaringer, tips og tricks fra kirkegårdene kan blive spredt til resten af landet.

Kirkegårdene og de ansatte er en vigtig spiller for hele den grønne udvikling. Vi håber derfor, at mange af de ansatte på kirkegårdene fra hele landet vil være med til at dele erfaringer og at vi ses på konferencen.

Så har du erfaringer med grøn omstilling, der gør arbejdsdagen lettere, driftsomkostningerne mindre, øger biodiversiteten, mindsker CO₂-udslippet og vil dele jeres guldkorn med andre, så kontakt os på fgo@km.dk. ■

Om Folkekirkens Grønne Omstilling

- Mandag den 16. maj afholder Folkekirkens Grønne Omstilling en stor inspirationskonference i Fredericia, hvor alle interesserede er velkomne til at deltage. Læs mere på www.folkekirkensgrønneomstilling.dk.
- Folkekirkens Grønne Omstilling er et fireårigt projekt, som løber fra 2022-2025.
- Med en bevilling på 18,7 mio. kr. skal projektet i denne periode hjælpe den samlede folkekirke med at bidrage til samfundets grønne omstilling.
- Projektet arbejder med fem konkrete indsatsområder: Folkekirkens jorder (herunder kirkegårde), energiforbrug, affaldshåndtering, indkøb og transport samt inspiration af det omgivende samfund.

Om Jesper Rønn Kristiansen

- 45 år
- Bor i Nykøbing Falster med sin hustru Ditte og deres to døtre.
- Uddannet forstkandidat med fokus på bæredygtig forvaltning af naturressourcer.
- Har tidligere arbejdet med naturformidling og projektlejelse i offentligt og privat regi, blandt andet Geocenter Møns Klint, Slagelse Kommune og Femern Belt Development.

H.M. HANSEN

TRÆ- OG NATUR PLEJE

På Fyn & Øerne

TRÆFÆLDNING STUBFRÆSNING

med nænsom kørsel på græs

20 ÅRS ERFARING

RING 22 50 70 38
-og få et tilbud på opgaven

www.hmhanzen.dk

info@hmhanzen.dk | +45 22 50 70 38 | Sandagervej 6, 5854 Gislev

TJM Forsikring

Forbrugerrådet
Tænk
Penge
Bedst i test
AUG. 2021

Bedste forsikring til dig, der kører grønt

Er du også gået over til hybrid- eller elbil?

I TJM Forsikring matcher vi dit grønne valg med markedets bedste forsikring til din hybrid- eller elbil – til en virkelig bæredygtig pris!

Se mere og beregn pris

Dækker også udstyr som batteri og ladekabel

EJF Sammenhold betaler sig

PYNTE-GRUS til gravsteder og gange m.m.

Blålyse/brune søsten (runde) mv.
i str. 4-8 mm og 8-12 mm

Sand/muld 0-3 mm

Leveres i store og små partier

Leveres også i bigbag

Østerild Grusværk

v/Søren Agesen, Bromøllevej 15, 7700 Thisted
Tlf. 23 43 40 11 / grusmand@hotmail.com

Udviklingsplaner | Naturkirkegårde
Omlægninger | Tilgængelighed og meget, meget mere...
Engtoften 3, st. 15 | DK 8260 Viby J | www.wadlandskab.dk
Telefon: 86 52 17 77 | marina@wadlandskab.dk **Wad**
LANDSKABSARKITEKTER A/S

Vi er dem med
det
brede sortiment

- Buske, træer, stedsegrønne samt hække
- Rhododendron og surbundsplanter
- Roser, stauder, græsser og bunddække

Vejenbrød Planteskole A/S

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

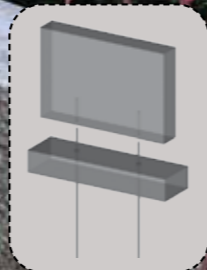
DS - Gravstenssikring

- Danske fagfolk med kendskab til kirkegårdene
- Indgående indsigt i arbejdsmiljøregler
- Tilbudsgivning
- Billeddokumentation af alle projekter
- Gennemprøvede løsninger
- Kvalitetskontrol

Danske
Stenhuggerier
minder & mennesker

Tlf. 70 250 650

E-mail: sikring@stenhuggeri-as.dk
www.danske-stenhuggerier.dk

BOGANMELDELSE

SKABT, SKRØBELIG OG HÅBEFULD

Elof Westergaards fine og tankevækkende lille bog 'Skabt, skrøbelig og håbefuld' burde være obligatorisk læsning for alle der arbejder på, med, eller har ansvar for kirkegårdenes drift, udvikling og økonomi.

Med bogen belyser Elof Westergaard kirkegårdens betydning som et fælles offentligt sted, hvor vi bliver mindet om at døden er en uundgåelig del af livet – og der igen også af værdien og vigtigheden i det levede liv.

Set gennem både de teologiske, kirkepolitiske og sjælesørgelige briller, giver Elof Westergaard mange gode grunde til at vi skal passe godt på vore kirkegårde; med dens lidt lavere hastighed, historien i de gamle gravsten, de grønne omgivelser - og den minde- og sorgkultur som kirkegården er en unik, fælles ramme om.

Nutidens ønsker om individualitet, også i det sidste – og måske askespredte – hvilested, er en udfordring for kirkegården som et fælles mindested, og måske også et savn for de efterladte, der ikke har et fysisk sted at gå

hen med deres sorg, vrede eller taknemmelighed for det liv der var.

Med bogen sender Elof Westergaard et ønske og et håb om en revitalisering af kirkegården, som et fælles mindested, der fortsat har en essentiel betydning for både kirken og det omgivende samfund, som den er en del af. ■

Foto: Lasbo Foto

Elof Westergaard

Biskop over Ribe Stift, teolog og forfatter, formand for Foreningen for kirkegårds-kultur og flittig debattør med henblik på at bevare den danske kirkegårds-kultur.

Skabt, skrøbelig og håbefuld

Om hvorfor det er godt at gå en tur på kirkegården og engang ende der

Af Elof Westergaard
Eksistensen, 2022, Hæftet, 88 sider

HVAD BETYDER DE FORSKELLIGE SYMBOLER PÅ GRAVSTEDER?

Rasmus Hadberg Fredsted,
rhf@videnskab.dk

Et kors og en engel kender de fleste, men gravsten på landets kirkegårde bærer også andre symboler. Hvad er fortællingen bag? (Artiklen er gengivet fra Videnskab.dk)

Et kors, en due, en engel eller noget helt fjerde.

Listen af symboler indhugget i gravstenene på landets kirkegårde er lang, men hvad er fortællingen bag de enkelte symboler egentligt?

Det har vores læser Simon undret sig over, og derfor har han sendt et spørgsmål til Spørg Videnskab: »Bikuber, duer, slanger, harper, timeglas og forskellige redskaber. Hvilken fortælling ligger der bag disse symbo-

ler?,« lyder det i spørgsmålet.

For at dykke ned i fortællingen bag gravstenssymbolerne har vi allieret os med lektor emeritus ved Institut for Kultur og Samfund på Aarhus Universitet Carsten Bach-Nielsen og lektor i Praktisk Teologi og afdelingsleder for Afdeling for Teologi på samme universitet Kirstine Helboe Johansen.

Symboler er en udtryksform

Skal vi forstå, hvor praksissen med at udsmykke gravsten med symboler har sin oprindelse, afhænger det af, hvordan i verden vi kigger.

Ser vi isoleret på den vesteuropæiske kultur, skal vi tilbage til antikken.

»Det er grækerne, der opfinder skulpturen, og det er dem, der kommer med hele den græske monumentalisering af gravmæler og symboler. Så det kommer ind over Rom, før det kommer ind i kristendommen,« siger Carsten Bach-Nielsen, der blandt andet har forsket i dansk kirkehistorie.

Herfra begynder kristne at bruge symboler på gravsteder som et redskab til at skelne kristne grave fra alle de andre grave.

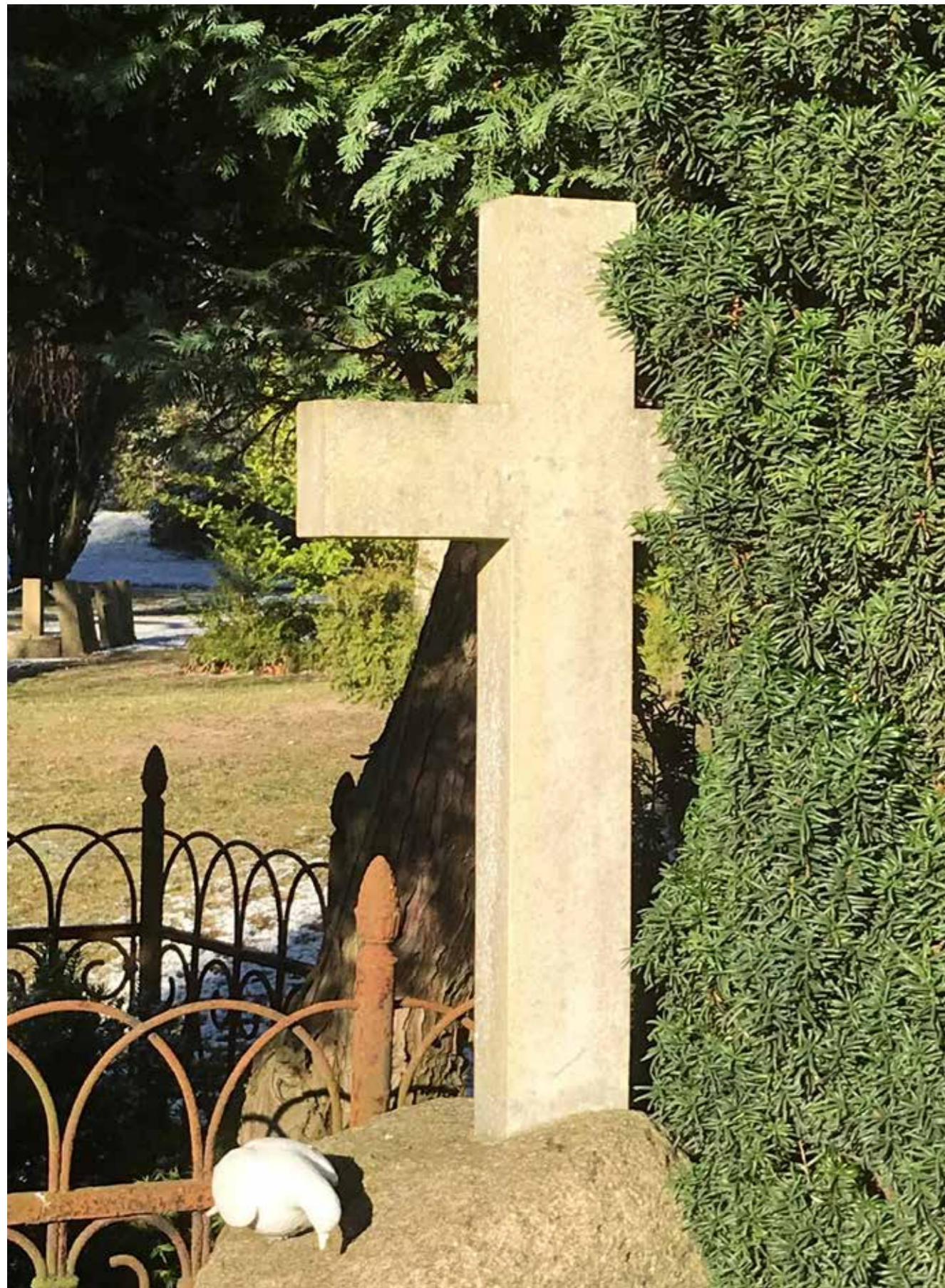
For alt imens man i det gamle Rom var mindre optagede

af efterlivet og benyttede sig af professionssymboler - bødkeren havde en tønne på sin grav, mens sømanden havde et skib - var de kristne optagede af at skilte med deres tro.

Derfor begynder de kristne at udsmykke gravene med symboler som blandt andre fisken og ankeret, forklarer Carsten Bach-Nielsen.

»Tager man forbogstaverne i 'Jesus Kristus, Guds Søn, Frelser', giver det et græsk ord for 'fisk'. Derfor symboliserer man, at man er kristen ved at udsmykke med en fisk,« siger han.

I tilfældet med ankeret symboliserer det kristent håb.

Ankeret giver håb og holder én fast.

»Så her var det en måde at lave identifikation på, så man kunne se, at dér ligger en kristen, og dér ligger nogle almindelige romere. Så i oldtiden er det identifikation,« siger Carsten Bach-Nielsen.

Symboler skiftes ud over tid

Fra antikken og frem til i dag er der også eksempler på, hvordan nye symboler er kommet til, mens andre er faldet fra.

Det har været tilfældet, når der er sket et skifte i den religiøse kultur.

Et eksempel er reformationen i 1536, der medførte et brud med den katolske kirke og oprettelsen af den evangelisk-lutherske kirke i Danmark. Før skiftet var man ifølge Carsten Bach-Nielsen interesserede i det gruppvækkende i symbolerne.

»Man ville gerne skræmme folk med skærsilden og sådan nogle ting. At mennesket er dødeligt, og klokkemanden kommer med sin le og henter folk,« fortæller han. Det er ganske vist noget, der tager lang tid. Men med reformationen følger så en ændring i symbolbilledet på gravstederne, og temaer, der knytter sig til kristelig opstandelse, begynder at komme i brug.

»Der bliver fokus på opstandelsesbilleder, og der kommer meget mere skrift i form af bibelhenviisninger. Vi vil have citater, og det kræver jo også, at folk kan læse, og det begynder folk først at kunne efter reformationen,« siger

Carsten Bach-Nielsen.

Bevæger vi os så længere frem i tiden, kommer endnu et skifte med oplysningstiden i 1700-tallet. Her vender alle de romerske symboler med professionsudtrykkene tilbage - gartnere har skovle og spader, og læger har medicinske instrumenter på deres gravsteder.

»Og i denne optagethed af borgerlig profession glider det religiøse jo lidt ud,« siger Carsten Bach-Nielsen. I 1800-tallet sættes der så igen gang i brugen af de religiøse symboler. Det er også her, at korset gør sin entre på gravstederne.

»Så der er nogle bølger af mere og mindre intensitet på det religiøse. Der er bølger med meget religion, og så er der bølger, hvor der er meget mere fokus på individet. Det har indvirkning på brugen af symboler på gravsteder.«

Korset

Så langt så godt. Lad os hoppe videre til betydningen af de enkelte symboler og begynde med korset:

»Korset er Kristi kors, så det er ligesom et opstandelses-håb, der ligger i det. Kristus er død for vores skyld, og så lever vi sådan set også i det håb om opstandelse,« forklarer Carsten Bach-Nielsen.

For mange vil korset nok ligge i kategorien 'populære' symboler, men det er faktisk først forholdsvis sent, at vi begynder at se det på gravsteder herhjemme.

»Man er ikke vildt optaget af at bruge korset som gravsymbol, og vi skal helt frem til 1800-tallet, før vi begynder at

se det blive brugt mere alment. Vi skal ind i vækkelsestiden, altså Indre Mission og grundtvigianismen, før korset begynder at blive et vigtigt symbol,« siger Carsten Bach-Nielsen.

Englen

Når det kommer til englen som symbol på gravsten, vil der oftest være tale om en skytsengel. Det bunder i en mere folkerelig idé om, at hvert barn er født med en skytsengel, der følger det livet igennem. »Englen er noget, som man ikke rigtig kan sige er katolsk eller protestantisk, men mere en folkelig forestilling,« siger Carsten Bach-Nielsen.

Med englen er der igen tale om et symbol, vi først begynder at se i 1800-tallet, hvor der ligeledes kommer en helt nyt »følelseskultur«, og folk bliver nervøse for, hvad der sker efter døden.

»Så man griber efter nogle symboler, som kan være et svar på ens følelser, angst og bekymring, og her passer englen godt ind. Der er også mange engle i salmerne fra den periode,« siger Carsten Bach-Nielsen.

Bikuben

Går du tilpas længe nok rundt på kirkegården, vil du med stor sandsynlighed også blive mødt med andre, mindre kendte symboler. For mange vil bikuben nok ende i den kategori.

»Bikuben betyder, at man er flittig, fordi bier er flittige, de samler honning og bringer hjem til bikuben. Så handelsmænd, købmænd og folk, der drev forretning, sparede op og tjente penge, fik bikuben som udtryk for deres dyd og sparsommelighed. Der ligger ikke mere i det, der er slet ingen religiøs forbindelse her,« fortæller Carsten Bach-Nielsen og kalder bikuben for en »rigtig 1700-tals-ting«:

»Det er i 1700-tallet, da religionen ikke rigtig spiller den helt store rolle, men hvor det mere handler om flid og ordentlighed. Der er ikke så meget praktisk religion, og man prøver ligesom at komme væk fra det religiøse, og så kigger man så tilbage på den antikke tradition i stedet.«

Duen

I tilfældet med duen kan der være tale om en blanding af betydninger. Det kan være trofasthed, håb og ærlighed. »Duen er et pragtdyr, fordi det kun er positive værdier, der kan knyttes til den. Så det kommer lidt an på, om det bare er en dum due, der sidder der, eller om duen har en gren i munden, for så er det den fra historien om Noahs ark,« siger Carsten Bach-Nielsen og føjer til:

»Der er mange i 1800-tallet, hvor der bare sidder en due, uden der egentligt er tænkt mere over det, og uden det nødvendigvis er knyttet til noget religiøst.«

Slangen

Slangen går tilbage til 1700-tallet og er inspireret af antikken. Den vises altid, hvor den bider sig i halen og er et udtryk for evighed.

»Og det er jo det, som mange mennesker ser frem til, det evige liv, så derfor er slangen et håb om evigt liv. Det er ikke en giftslange, den bider sig selv i halen, og derfor er den udtryk for evighed,« forklarer Carsten Bach-Nielsen.

Harpen

Komponister og musikere har haft harper på deres grave, men der ligger hverken den store religiøse betydning eller historiske tilknytning til harper, lyder det fra Carsten Bach-Nielsen:

»De knytter sig jo til engle, der sidder i himlen og spiller harpe, men jeg synes ikke, at harpen er så almindelig.«

Timeglasset

Timeglasset begynder allerede at komme i 1600-tallet og er et udtryk for, at vi har så kort tid på Jorden. Det bliver vendt, og når så det løber ud, er vores tid slut.

»På dette tidspunkt brugte præsten også et timeglas i kirken, når han skulle afmåle, hvor lang tid, en prædiken skulle vare. Kingos salmer fra dengang handler også altid om timeglasset, hvor tiden rinder ud, og at vi derfor skal være både bodfærdige og gode kristne,« siger Carsten Bach-Nielsen.

Hvordan har det udviklet sig?

Selvom symboler som korset, duen og bikuben stadig er at finde på mange gravstene rundt om på landets kirkegårde, er der også i nyere tid sket ændringer.

For på samme måde, som reformationen og oplysningstiden medførte et skifte, er der ligeledes tale om et gradvist skifte i løbet af det 20. århundrede. Her ser vi en reduktion i brugen af religiøse symboler, mens andre symboler vinder frem.

Det forklarer Kirstine Helboe Johansen, afdelingsleder for Afdeling for Teologi under Aarhus Universitet, der blandt har kristendom i Danmark som sit forskningsområde. »Det bliver mere privatlivs- og emotionelle symboler. Hjertet fylder enormt meget, især hvis du ser børnegravsten, men for eksempel også i grav-buketter,« siger hun og fortsætter:

»Det er ikke, fordi hjertet ikke har været der før. Det findes også som et kristent symbol. Så det er ikke nyt, men det er

mere, at det dominerer frem for for eksempel andre, mere religiøse symboler.«

Som en mulig forklaring på skiftet peger Kirstine Helboe Johansen blandt andet på sekulariseringsbevægelsen. Processen, hvor samfundets institutioner i mindre grad præges af religion, mens religionen bliver mere individuel, og religiøs symbolik måske ikke i samme grad er kendt. Derfor er det, vi begynder at se et mere »hverdagsagtigt sprog«, og i det sprog rejser blandt andet kærlighed godt. »Et symbol som en due er jo egentligt et ret klassisk helligåndssymbol. Men hvis det ikke giver mening, og folk tænker, hvorfor der sidder en fugl, eller de tror, det er en fredsdue, er man jo nødt til at bruge et sprog, man kan forstå,« siger Kirstine Helboe Johansen.

En årsag til det ændrede symbolbillede på landets gravsteder kan også findes i en anden bevægelse. For hvor gravsten førhen var pyntet med oplysninger om, hvilket hverv afdøde bestred, har vi i de senere år set en anden tendens. »Førhen var det 'overretssagfører Hansen' eller 'murermeister dit og dat' eller 'overlærer et-eller-andet'. Nu hedder det 'far' - 'altid elskede far' eller noget i den stil,« siger Kirstine Helboe Johansen og tilføjer: »Så vi rykker os fra det offentlige domæne - hvad var man - til det private - hvem var man i en familierelation.«

Det er i den forbindelse, at de kristne symboler kan komme til kort, når afdøde familiemedlemmer i dag skal mindes. Man var i højere grad nogens far, barn eller elskede hustru, end man var sit hverv. »Jeg tror, at de to bevægelser er parallelle. Der passer hjertet også godt ind, frem for de symboler der måske blev brugt førhen,« siger Kirstine Helboe Johansen.

Gravsteder siger noget om tiden

Hjertes, kors eller en slange. Symboler på gravsteder kan fortælle meget om ikke mindst os selv, men også om den tid, vi lever i.

Lige nu kan man for eksempel godt få en fornemmelse af, at vi er i en form for »kærlighedskonkurrence«, hvor det handler om, hvor stærkt man kan udtrykke, at denne person er elsket og savnet.

»Så det siger jo rigtig meget om den tid, vi lever i, og hvad det er, vi gerne vil efterlade som rammesætning om vores døde,« siger Kirstine Helboe Johansen.

Carsten Bach-Nielsen tilføjer:

»Hver tid har sine egne symboler. Symbolsproget er et udtryk for, hvad vi går op i som samfund i bestemte perioder.« ■

FORÅRSBLOMSTER

BRANDE KIRKEGÅRD

Af Cecilie Rosenberg Panduro, Kirkegårdsleder, Brande sogns kirkegårde

Brande Kirke fra 19. april 2021. Rikke Nørulf har plantet en mængde forsytia og en fantasilion påskeliljer under disse. Det er allerflottest i midten af april, hvor billedet er taget, og hvor både løg og buske står i fuldt flor.

Din bedste hjælper på kirkegården året rundt

Ring for prøvetur

” Ring og aftal en prøvetur. Du gi'r kaffen - vi gi'r kagen!

Miljøvenlige motorer Kan leveres med el-motor

Fås som SD-model hvis du skal dreje rigtig skarpt

Kan også leveres med kabine

Brugervenlig betjening Kan køres af alle

Hurtigt skift af redskaber

Undgå manuelle løft Løfter op til 2.160 kg

Fås i 9 modelserier fra 20-75 hk med mere end 200 praktiske redskabsløsninger

Sjælland
Dianalund Motor A/S
Ventemøllevej 51, 4293 Dianalund
Tlf.: 58 26 58 56

Vi kører service i hele Danmark

Jylland/Fyn
Traktorgården Give ApS
Bæksgårdsvej 10, 7323 Give
Tlf.: 75 73 22 95

INTERESSANTE PODCASTS

Tekst og foto: Annee Katrine Bonde,
sonderholm_kirke@mail.dk

Gravminder

Aarhus Stadsarkiv har i samarbejde med Besættelsesmuseet i Den Gamle By, Aarhus Domkirke og Aarhus Teater udgivet en gratis podcast i 6 afsnit, der fortæller om gravminder i Aarhus. Den kan findes, hvor man plejer at hente sine podcasts. I podcasten kan man høre om forskellige kirkegårde i Aarhus gennem tiderne og om nogle af de gravminder, der stadig er bevarede i bybilledet. I starten af 1800-tallet forsøgte myndighederne at lave en kirkegård på det areal, hvor byens nutidige rutebilstation ligger. Det måtte dog opgives, da arealet var alt for fugtigt, og i stedet blev Søndre Kirkegård oprettet der, hvor nutidens rådhus og Musikhuset er beliggende. Søndre Kirkegård lå dengang i byens udkant, men som det også er sket andre steder, voksede byen og der opstod et ønske om at anvende arealet til bebyggelse. Derfor blev det besluttet at nedlægge kirkegården og flytte nogle af gravene til den nye Nordre Kirkegård, som blev åbnet i 1870'erne. I Rådhusparken kan man dog stadig finde enkelte gravminder fra Søndre Kirkegård, ligesom man på den anden side af Frederiks Allé kan finde Mosaisk Trossamfunds kirkegård på hjørnet af Thomas Jensens Gade.

Det er således ikke en ny tendens, at kirkegårde med store ubrugte græsarealer i tæt bebyggede områder påkalder sig byudvikleres opmærksomhed, som det også i nutiden er sket i forbindelse med Metrobyggeriet i København og nedlæggelsen af Psykiatrisk Hospital i Risskov. Som det siges i podcasten: "Use it – or lose it"!

Hvert af de 6 afsnit har et tema:

- Døden i byrummet, hvor historien om byens begravelsespladser gennem tiden fortælles.
- Gravminder fra den nu nedlagte Søndre Kirkegård og Det Mosaiske Trossamfunds Begravelsesplads. Om 3 af byens prominente borgere i 1800-tallet: Borgerfruen, storkøbmanden og obersten, som alle gjorde noget for almenvellet i byen.
- Gravminder over besættelsestidens ofre på Nordre Kirkegård. Hør f.eks. om det så vidt vides eneste gravsted, hvor både en formodet stikker og en frihedskæmper er begravet sammen og om smedemesteren, der blev skudt af Peter-gruppen, mens han drak sin morgenkaffe hjemme i stuen.
- Gravminder over kunstnere på Nordre Kirkegård. Om forfatteren, billedkunstneren og de to skuespillere, der gennem en årrække udøvede deres kunst på det lokale teater.
- Gravminder i Aarhus Domkirke over samfundets spidser gennem tiderne. Om lensbaronen, biskoppen og købmanden.
- Døden som begreb, både konkret og mere abstrakt.

Russisk-ortodoks begravelse

Hvis du har lyst til at høre, hvordan en russisk-ortodoks begravelse kan foregå, skal du finde radioprogrammet Pilgrim på DR's hjemmeside eller podcastafspiller. I afsnittet, der blev sendt 13. februar i år, kan du omkring 34 minutter inde i udsendelsen og ca. 15 minutter frem høre en dansk kvinde, der i en årrække har boet i Moskva, fortælle. ■

ENKELT OVERSKUELIGT ÆSTETISK

Nyt digitalt kirkegårdskort

LE34's basispakke er skræddersyet til små kirkegårde
- du betaler ikke for mere, end du har behov for.

Overfløjet med drone

Vi droneflyver kirkegården og skaber et digitalt kort, der er så tydeligt, at du let kan se indretningen af gravstedet, når du sidder på kirkegårdskontoret og zoomer ind på kortet. Du får også papirudgaver af kortet – lige til at hænge op.

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN er et fagblad for de danske kirkegårde og krematorier. Tidsskriftet henvender sig til alle, der har tilknytning til kirkegårde og her kan man finde inspiration, nyheder og nyttig viden.

Tidsskriftet udkommer 6 gange pr. år og sendes til mere end 900 kirkegårdsfolk landet over.

Et abonnement koster 350,- kr. pr. år

(400,- kr. hvis bladet skal sendes til adresser i udlandet)

Redaktion sætter stor pris på faglige indlæg fra både ind- og udland, ligesom udenlandske firmaer er velkomne til at købe annonce plads i bladet.

For yderligere oplysninger eller bestilling af abonnement:
Se hjemmesiden:
danskekirkegaarde.dk/tidsskrift

Transportere el – benzin – diesel
250 – 1200 kg lasteevne

Vacuumsuger flere modeller

NICODAN

Nicodan Teknik Aps Lysemosen 25, DK – 8600 Silkeborg
Tlf 8757 2055 www.nicodan.dk info@nicodan.dk

Helt nye muligheder med digitalt kirkegårdskort

Smart nyt kortmodul fra EG Brandsoft gør det nemt at præsentere kirkegårdsdata i en letforståelig grafisk udgave. Det sikrer bedre kommunikation og nemmere planlægning.

- ✓ Nem kommunikation med kirkegårdens kunder, menighedsrådet og de øvrige interessenter
- ✓ Tydelig registrering af planlagte ændringer
- ✓ Hurtig og håndgribelig disponering af gravstederne

Kontakt EG Brandsoft på 9928 3565 eller skriv en mail til support@brandsoft.dk og hør mere om det nye kortmodul.

Kortmodulet kan bruges i kirkegårdssystemet, på mobil, iPad eller via appen Find Gravsted.

www.eg.dk

MASKINER UNDER BROEN

24.-25. AUGUST 2022 – BEGGE DAGE KL. 9-16

Gammel Strandvej – Middelfart
Arrangør: Maskinleverandørerne – Park, vej og anlæg

Maskiner under Broen er en professionel, grøn maskinmesse og med over 110 udstillere, vil du få det fulde overblik over de overvældende mange muligheder, når det gælder maskiner og udstyr til den grønne branche.

Vi ses i august til Maskiner under Broen – stedet hvor fagfolk møder fagfolk!

- Rekord mange udstillere – rekordstort udstillingsareal
- Miniseminarer – bliv fagligt opdateret
- Gratis adgang
- Nem tilkørsel og gode parkeringsforhold

Hent din gratis billet på

maskinerunderbroen.dk

“Alle mine medarbejdere får mulighed for at tage med til messen, for man kan jo ikke få gode idéer alene.”

Knud Høeg Rasmussen
Entrepriseleder Kolding Kommune

“Virkelig positivt – god overskuelig messe”

Besøgende

Følg os på www.maskinerunderbroen.dk

Kom forbi vores 3500m² showroom i Låsby
Nordeuropas største showroom med nye og brugte minilæssere

AVANT
Danmark

FLERE MODELLER TIL KIRKEGÅRDEN – FRA 105.000,-

Over 20 forskellige modeller

- Fra 700 kg – 2.540 kg egenvægt
- Både diesel, el, gas og benzin
- +270 forskellige redskaber

Græsklipper

Miljørive

Løvsuger

AVANT
Danmark

Jylland: 8695 7522 – Århusvej 12, 8670 Låsby
Sjælland: 5965 6037 – Industrivej 17, 4534 Hørve

Se alt udstyr på hjemmesiden:
www.avant.dk

LASSE FISKER

Af Lasse Fisker, lf@kjellerupkirke.dk
Kirkegårdsleder, Hørup kirkegård, Kjellerup

Som kirkegårdsleder har jeg fundet min plads.

”Æblet falder ikke langt fra stammen” Udsagnet passer godt når jeg ser tilbage på min vej frem til jobbet som kirkegårdsleder ved Hørup Kirkegård i Kjellerup. Det lå måske i kortene at bedemandssønnen fra Aalestrup i Vesthimmerland, skulle skabe karriere inden for kirkegårdsdrift. Det nævnte min far i alt fald for mig, men der gik noget tid, før jeg også selv kunne se, hvad han mente med det.

Jeg fik lidt kendskab til det kirkelige arbejde, bl.a. igennem min fars bedemandsforretning, hvor jeg som skole-dreng hjalp til, fx med at rede kisten op, vaske rustvognen eller kørte med min far på ture til krematoriet. Det føltes altid naturligt for mig.

I hele min skoletid har jeg haft læse- og skrivevanskeligheder, som har udfordret mig. Jeg har fået god og kærlig opbakning hjemmefra, til at blive ved med at kæmpe. Jeg blev konstateret ordblind og fik adgang til en række hjælpeværktøjer, som jeg stadig bruger den dag i dag, især når jeg arbejder med den administrative del. Efter folkeskolen var der ingen tvivl om, at jeg ville vælge en uddannelse med mere praktik. Derfor søgte jeg ind på uddannelsen som anlægsgartner. Min første ansættelse var ved et større anlægsgartnerfirma i Aarhus.

Anlægsgartner og kirkegård

At være anlægsgartner er et rigtig godt job, men også fysisk hårdt og jeg havde lange dage på arbejdet. Som familiefar kredsede tanker om, hvordan jeg kunne lette hverdagen, og da jeg så stillingen som graver ved Them kirke i efteråret 2013, blev jeg nysgerrig. Jeg var

”Jeg er landet på den rette hylde og jeg trives i de rammer som folkekirken giver mig på min arbejdsplads.”

”Det er meget meningsfuldt for mig, at bidrage til lokalsamfundet som brandmand.”

Nye typer gravsteder med cortenstål

stadig usikker på, om jeg kunne klare den administrative del og som 29-årig følte jeg mig ung til jobbet. Min nysgerrighed fyldte mest, så jeg konkluderede hurtigt, at hvis de ikke mente jeg kunne klare arbejdet, ville de ikke ansætte mig. Det gjorde de heldigvis.

Som graver kunne jeg drage mange paralleller til mit anlægsgartnerfag. Den store forskel var at komme fra det private arbejdsmarked, med en direkte ledelsesform og fremdrift i de økonomiske opgaver, til at være ansat i den danske folkekirke med et menighedsråd som ledelse, underlagt af provstier og stifter. Jeg lærte hurtigt systemet og arbejdsgangen at kende og i dag er det meningsfyldt for mig, at have et ansvar for administration, drift og vedligeholdelse af kirkegården.

Jeg forstår i dag, hvad det var, min far mente med at skabe

karriere inden for kirkegårdsdrift for jeg er kommet på den helt rette hylde og er stolt over at fungere som leder på en kirkegård. Det betyder noget for mig, at have en tæt kontakt med brugerne på kirkegården og jeg nyder at mærke, når de besøgende har haft en god oplevelse.

Hørup Kirkegård

Jeg var ansat i Them i 7 år og fik en del erfaring igennem nogle spændende projekter, såsom omlægning af kirkegården, nye anlæg og nybyggeri. Med en god erfaring fra Them, havde jeg mod på at søge stillingen som kirkegårdsleder ved Hørup kirke i Kjellerup, og her er jeg ansat i dag. Det er en velplejet kirkegård, jeg har overtaget og her kan jeg fokusere 100 % på kirkegårdsdriften og har tid til at komme omkring alle hjørner.

Jeg har ansvar for 4 dygtige gartnere, og vores samarbejde

Et sommerbillede af Hørup kirke. Foto: Jens Nielsen.

synes jeg fungerer godt. Hver ansat står for sit eget område på kirkegården, men vi er fælles om at nå i mål med vores opgaver. Vi er gode til at hjælpe hinanden, så jeg føler at vores fællesskab og faglighed går hånd i hånd.

Det er rart med gode kollegaer, så jeg kan koncentrere mig om den administrative del, som jeg sidder med i halvdelen af min arbejdstid. Her bruger jeg tid til at arbejde videre med de ideer jeg får, og det er altid godt at få afsluttet en proces og se det færdige resultat. Jeg nyder den afveksling der er imellem arbejdsopgaverne på kontoret og arbejdsopgaverne udenfor sammen med mine kollegaer. I samarbejde med kirkegårdsbrugere, menighedsråd og en lokal stenhugger er et af mine projekter for tiden, at få implementeret nogle nye gravstedstyper på kirkegården. Fx. cirkelformede gravsteder med kanter af cortenstål, som skal spredes udover et grønt græsområde. Disse skal benyttes både ved urne og kiste begravelser. Jeg har præsenteret projektet på en lille film, som ligger på kirkens Facebook side.

Deltidsbrandmand

Sideløbende mit job ved Hørup kirke er jeg tilknyttet

som deltidsbrandmand ved den lokale brandstation i Kjellerup. Det fungerer ved, at jeg går rundt med en alarm, hvor jeg bliver tilkaldt. Når alarmen går, skal jeg være fremme på brandstationen inden 5 minutter. Jeg har opbakning fra menighedsrådet, til at jeg er brandmand. Det betyder at jeg prioriterer tid i hverdagen, til at uddelegere opgaver samt oplysninger til mine kollegaer, i tilfældet af at jeg pludselig er kaldt til ildebrand eller færdselsuheld. Det er meget meningsfuldt for mig, at bidrage til lokalsamfundet som brandmand, hvor jeg i samarbejde med mine kolleger på brandstationen, kan gøre en forskel når uheldet er ude.

Den rette hylde

Når jeg ser tilbage på de sidste 8 års ansættelse, først som graver og efterfølgende som kirkegårdsleder, er tiden fløjet afsted og jeg har udviklet mig meget. Jeg er landet på den rette hylde og jeg trives i de rammer som folkekirken giver mig på min arbejdsplads. Jeg er taknemmelig for at kunne bruge min faglighed både som anlægsgartner og deltidsbrandmand, og jeg glædes over de bekendtskaber jeg møder gennem brugere til kirkegården og det kollegiale fællesskab vi har i Hørup sogn. ■

- INGEN KEMI ELLER PESTICIDER! DET PERFEKTE MILJØVENLIGE ALTERNATIV TIL ROUNDUP OG UKRUDTSBRÆNDERE
- IDEEL TIL MONTERING PÅ TRAILER, GOLFOVGN ELLER SELVKØRENDE TRANSPORTVOGN
- FUNGERER SOM HEDVANDSRENSER TIL RENGØRING AF UDEMØBLER M.FL.

HWE Batteri Ukrudtsbekæmpelse

- ✓ Miljøvenlig batteridrevet ukrudtsbekæmper på rent vand
- ✓ Effektive Lithium batterier med 8 timers levetid
- ✓ Fuld opladning på én nat
- ✓ HVO-100 Bio Diesel parat kedel
- ✓ 98° C varmt vand til bekæmpelse af alle typer ukrudt
- ✓ 360L vandtank og 30m slangerulle

Standardudstyr til Wheadder serien:

Spray pistol

Lanse med 10cm spadedyse

Øvrige ukrudtsbekæmpere i Wheadder serien:

HWP
Benzin

1008
Mobil
220V

1008
Stationær
220V

Ekstra tilkøb: Selvkørende Transportvogn til stisystemer * Elektrisk slangerulle * 40cm bred Spraybom til ukrudt

KENT

HØJTRYK A/S

KENT HØJTRYK A/S

+45 7519 8033

www.kent-as.dk

info@kent-as.dk

KALENDEREN

9. – 10. maj 2022

Årskursus for FDK og DKL

DKL og FDK afholder fælles årskursus i Helsingør. Tilmelding senest d. 11. marts via linket på FDKs hjemmeside: www.danskekirkegaarde.dk/aktiviteter/arsmode. Se mere herom i bladet.

16. maj 2022

Inspirationskonference

Projekt Folkekirkens Grønne Omstilling afholder inspirationskonference i MesseC i Fredericia. Pris for deltagelse er kr. 350,-. Se mere på www.folkekirkensgrønneomstilling.dk

18. maj 2022

Bæredygtighed på arbejdspladsen

Herlufsholm kirkegård i Næstved afholder en grøn temadag, hvor økologi og bæredygtighed er i fokus. Dagen er målrettet kirke, kirkegårde og andre virksomheder inden for det grønne.

30. – 31. maj 2022

Foreningen for Kirkegårdskultur afholder årsmøde i Svendborg og på Ærø

Vi mødes i Svendborg til foredrag mm. mandag eftermiddag, og om tirsdagen er der heldagsekskursion til Ærø. Medlemmer får tilsendt invitation, ikke-medlemmer er også velkomne. Se mere på www.kirkegaardskultur.dk.

11. – 13. september 2022

Studietur i forbindelse med Nordisk Kongres

I forbindelse med Nordisk Kongres i Tampere (Tammerfors) arrangerer FDK en to dages studietur til kirkegårde og krematorium i Helsinki og omegn.

14. – 16. september 2022

Nordisk Kongres

I 2022 afholdes den Nordiske Kongres i Finlands tredjestørste by Tampere (Tammerfors). Kongressens tema er "Kirkegården som kulturarvsbærer og dens betydning for miljøet". Se mere på <https://nfkktampere.fi/> hvor man bl.a. kan se programmet. Tilmelding vil være muligt fra januar 2022.

20. – 21. april 2023

Studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg

Den udsatte studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg, arrangeret af FDK og Foreningen for Kirkegårdskultur, er nu programsat igen. Nærmere information følger.

Thuja, Taks og Buksbomhæk til kirkegårde

Se aktuelle priser: www.wittenbergplanteskole.dk

WITTENBERG
PLANTESKOLE

Tlf. 28157370 - wplanteskole@gmail.com
www.wittenbergplanteskole.dk

Vinderup Maskiner

Vinderup Maskiner A/S
Nr. Bjertvej 7, DK-7830 Vinderup
Tlf: +45 97 44 17 00

1022LX (22hk)
PRIS
127.500,-

1026LX (26hk)
PRIS
152.500,-

Priserne er excl. moms

Kubotamotor, 3 cyl. m/vandkøling, hurtigsift, redskabshydraulik i joystick og komplet lypakke

Besøg www.vmloader.dk og se det fulde produktprogram

EGHOLM

Forøg effektiviteten i dagligdagen

- med 1 maskine og 19 specialredskaber

Kompakte dimensioner, god manøvredegtighed og et bredt udvalg af redskaber gør Park Ranger 2150 ideel til vedligeholdelse af en lang række udendørs vedligeholdelsesopgaver. Uanset om maskinen bruges til feje-/sugeopgaver, klipning af græs eller hæk, ukrudtsbekæmpelse, vinteropgaver eller andre specialopgaver, overbeviser Park Ranger 2150 med sin mangfoldighed. Alle redskaber er udviklet til at levere optimalt, og lige så snart du har brug for at skifte redskab, tager det mindre end 4 minutter at gøre det - helt uden værktøj og tunge løft.

Egholm redskabsbærere og redskaber forhandles hos Minitraktorgården, som har 4 udekørende servicevogne samt 2 butikker:

Park Ranger 2150
+ armlæn
+ Multiklipper 1500
Normalpris kr. 214.995

NYHED
NU KR. 169.000
SPAR KR. 45.995

Minitraktorgården Næstved
Vridsløsevej 1
4700 Næstved
Tlf.: 55 72 53 76
Tlf.: 40 51 37 37 (Niels)
Mail: hmtg@minitraktorgaarden.dk
www.minitraktorgaarden.dk

Minitraktorgården Køge
Unionsvej 10
4600 Køge
Tlf.: 55 99 37 37
Tlf.: 30 70 16 60 (Hans Jørgen)
Mail: butik@55993737
www.minitraktorgaarden.dk

Honest Machines
www.egholm.dk

Tilbud gælder fra 14. marts til 31. maj 2022. Alle priser er ekskl. moms.

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Rikke Nørulf, Silkeborg Kirkegård
Fdk-kontor@protonmail.com
Tlf.: 26716519

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1, 9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat i den originale opløsning. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.

Danske Krematoriernes Landsforening

Sekretariat:

Viborgvej 10
7500 Holstebro
Tlf. 40 13 02 23
E-mail: admin@dkl.dk

Formand / Formand for teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet i Ringsted
Tlf. 26 86 02 01
E-mail: tomo@km.dk

Næstformand:

Erik Bach
Tlf. 61 77 98 85
E-mail: erik.bach.aarhus@gmail.com

Kursusudvalg:

Erik Bach
Tlf. 61 77 98 85
E-mail: erik.bach.aarhus@gmail.com

Tommy Christensen

Tlf. 20 41 61 86
E-mail: tcchristensen@outlook.dk

Se mere på www.dkl.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriernes Landsforening

Oplag: 1.150 stk.

Abonnement

Pris: 345,- kr. pr. år
(465,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)
Bestilling eller ændring af abonnement sendes til kontor@danskekirkegaarde.dk

Udgivelser og deadlines i 2022/2023

Nr. 3, juni 2022	20. maj 2022
Nr. 4, august 2022	20. juli 2022
Nr. 5, oktober 2022	15. september 2022
Nr. 6, december 2022	15. november 2022
Nr. 1, februar 2023	15. januar 2023
Nr. 2, april 2023	20. marts 2023

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.700,-
1/2 side	kr. 2.700,-
1/4 side, stående	kr. 1.700,-
1/4 side, liggende	kr. 1.700,-
1/8 side	kr. 1.200,-
Visitkort	kr. 1.000,-
Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat	
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat	
Priserne er eks. moms.	

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegård
Mail: tn@fkih.dk, tlf. 23 45 35 56

FRA REDAKTIONEN

Midt i en tid, hvor stort set alt, hvad der arrangeres af kurser, temadage og andre sammenkomster indenfor kirkegårdsområdet, har fokus på den grønne omstilling, var det nærmest som et pusterum at læse Elof Westergaards bog 'Skabt, skrøbelig og håbefuld'. I bogen er den grønne omstilling ikke nævnt med et eneste ord – og tak for det. Det var godt at blive mindet om, at kirkegården først og fremmest er det sted, hvor vi begraver vore døde, hvor der er et fælles rum, der kan rumme alt fra at vi sørger og mindes, glædes over livet, hvor det enkelte menneske er synligt, og til at den lokale historie bliver fortalt gennem de gemte gravsten. At blive mindet om, at kirkegården er meget andet og mere end et område, hvor folkekirkens eller kommunens samlede CO₂-udledning kan reduceres.

Kirkegårdene skal selvfølgelig også være en del af den grønne omstilling - og arbejdet med det er allerede godt i gang rundt om på kirkegårdene. Det er en stor opgave, vi har foran os og der er meget nyt, der skal læres og indarbejdes i kirkegårdens daglige drift. Redaktionen vil derfor opfordre til, at vi kan dele erfaringerne her i bladet; både de gode historier, men også de udfordringer vi støder på undervejs.

'Fremtidens udfordringer' er emnet for KIRKEGÅRDEN's kommende temanummer. Det er et bredt emne, der både kan rumme grøn omstilling, økonomi, alternativer til kirkegården eller...? Giv gerne dit bud på, hvordan du ser netop DIN kirkegård blive udfordret i fremtiden.

Fornyelse med respekt for tradition siden 1982

- Se flere produkter på www.jessing.eu

